

A MI FÜRDŐINK.

AZ »ERDÉLY« FÜRDŐÜGYI MELLÉKLETE.

AZ E. K. E. BALNEOLOGIAI SZAKOSZTÁLYÁNAK ÉRTESITŐJE.

1899.

SZERKESZTI: HANKÓ VILMOS dr., A SZAKOSZTÁLY TITKÁRA.

II. ÉVF. I SZÁM.

Ujabb nézetek az ásványvizek gyógyító hatásáról.*)

A gyógyítófürdők látogatottsága úgy mi nálunk, mint akülföldön is ma nap már annyira növekedett, hogy ha a szórakozás céljából utazók számát levonjuk az összes mennyiségből, akkor is százezrekre megy azok száma, kik a gyógyulás szempontjából keresik fel azokat. Ezen tekintélyes sereg a fürdőkön gyógyulást, vagy legalább fájdalmi enyhülését keresi és csakugyan úgy áll a dolog, hogy a heveny lázas betegségeket kivéve, nincs más csoportja a bántalmaknak, hol ne volna javulva a gyógykezelés előmozdítására egyik vagy másik gyógyítófürdő.

A légzőszervek, a vér és véredények, a gyomor és belek, a máj és lép, a bőr és csontrendszer, az idegrendszer és izomzat bántalmainál, a legkülönbözőbb női betegségeknél és különösen ama bajoknál, melyek a hiányos vérképzés és rossz anyagcsere következtében lépnek fel. sőt némely sebészeti bántalom utókövetkezményénél az orvosságos gyógyítást a fürdők és ásványvizek jótékonyan befolyásolják. Ezt mutatja a mindennapi tapasztalat.

A mi századunkban az utazás kényelme és gyorsasága lehetővé teszi a gyógyítófürdők ily arányu látogatását, de ha az ó-korig vissza megyünk, azt tapasztaljuk, hogy az akkori nehézkes, nélkülözésekkel tett utazás, a gyógyító helyek primitív berendezése mellett is mind többen és többen kerestek ily helyeken üdülést: önkénytelenül támad bennük az a gondolat, hogy az embereket akkor sem a Hit vagy természeti csodák gyógyítóerejében való bizalom, hanem a tapasztalat vezette arra, hogy gyógyító fürdőket használjanak, melyek betegségeikből meggyógyították vagy legalább enyhülést szereztek testi fájdalmaikra.

Az ó- és középkorban a természetes és mesterséges fürdők használatát, melyek a romaiaknál és araboknál nagyban divatoztak, nem szabad tisztán orvosi szempontból megítélni; akkor szokás volt a rendszeres fürdés, még ama néposztálynál is, mely ma azt a legtöbb-ször nélkülözni kénytelen.

Az ó-kor orvosi iskolái az ásványvizek használatát különösen károsaknak tartották; Hippocrates, az ó-kor legelső orvosa annak tartotta, csak a meleg és hideg víz hatását ismerte és használta fel gyógyító célból. Ennek oka azonban az is lehet, hogy Görögországban inkább mésztartalmú források voltak. A kultúra haladásával megismerték egyik-másik forrás gyógyítóhatását, de a Hippocrates tekintélye e nézeteket is ellensúlyozta.

Feltűnő az, hogy az összes klasszikus írók a vizet, csak mint szín, szag és íz nélküli anyagot ismertetik. És bár Aristoteles óta általában elfogadták, hogy a víz, mint ilyen, mindenütt egyforma és egyik-másik tulajdonságát más anyagokkal való érintkezése következtében nyeri, de e mellett nem gondoltak arra is, hogy ezen anyagokból a víz fel is old több-kevesebb mennyiséget; inkább a víz sajátos átalakulásában hittek, ép úgy mint a hogy a fémekre vonatkozólag ezen belső átalakulást tartották lehetségesnek.

A 16-ik században Paracelsus volt az első, ki az ásványvizek alkotórészeit meghatározta és a hatásukat is megmagyarázta. És a gyógyítófürdők tudományos történelme ez időtől kezdve a kémiával szoros kapcsolatba jutott.

Egy régi alchimistától ered az a nézet, hogy minden fém kénből, higanyból és sóból áll. Paracelsus is elfogadta, hogy a növényi és állati testet is e három só alkotja. Ezeknek helytelen keveredéséből származnak a betegségek, a gyógyítás célja tehát az, hogy a test helyes keverékét helyre állítsuk. Mivel pedig, véleménye szerint az ivásnál és fürdésnél a víz a testbe behatol, a gyógyítóvizekkel, melyeknek alkotórészeit ismerjük, a helyes arányt a testbe helyre lehet állítani. Ime ezzel az ásványvizek jelentőségét emelte.

A 17-18-ik században már a legtekintélyesebb orvosok, kémikusok foglalkoznak az

*) Die heutigen Ansichten über den Heilwerth der Mineralwässer. Akademische Antrittsvorlesung v. Dr. Wilhelm. His. Leipzig 1877.

ásványvizek elemzésével, s lassanként eltűnik a kén-, higany és só-elmélet, hogy helyét a vizek valódi sói és gázai foglalják el. A 18-ik század végén és e század elején a kémia az exact tudományok sorába emelkedett. Az elemzéseket egyre tökéletesebb eszközökkel végézik és az elemek egész sorát fedezték fel, ehhez képest a tudományos fürdőtan talaja annyira elkészült, hogy ma már a gyógyítóvizek kémiai ismerete csaknem teljes. Csaknem — mondom — mert még mai napig is foly a vizsgálát és újabb meg újabb elemeket, alkotórészeket fedeztek fel. Azt azonban ma is bátran kimondhatjuk, hogy az eddig ismert alkotórészekből az ásványvizek tapasztalati hatását meg lehet magyarázni.

Az ásványvizek hatását a szervezetre a víznek magának és az abban oldott és elnyelt sók és gázok hatásának lehet tulajdonítani. Mindkét tényezőt csak e században tudták alaposan megkülönböztetni egymástól. A víz hatásának tanulmányozására az első impulzust a laikus Priessnitz és egy orvos: Brand, adták meg, kik a víz-gyógyítómóddal elvitázhatatlan eredményeket mutattak fel. És ebből fejlődött ki a vízgyógyítómód, melynek fejlesztésén sok híres és neves orvos működött közre. Ezek kutatásának eredményeképpen sok pontos szabályt és törvényt ismertünk meg, melyeket röviden összefoglalva a következőkben fejezhetünk ki:

A víz külsőleg, tehát fürdő gyanánt alkalmazva hőfoka által hat jótékonyan első sorban a bőr véredényrendszerére, és az idegekkel való közvetítés útján nem csak a felületen; de a mélyen fekvő testrészek vérrel való ellátására és a helyes vérelosztásra is, úgy hogy ennek következtében a vérsavó és a vértestecskék eloszlása, tehát a vér maga megváltozik, mi által bizonyos testrészek anyagcseréje, táplálása fokozódik. A fürdő másik hatása a test hőkiadására, hőtermelésére vonatkozik; mely az anyagcserét szintén fokozza. Az idegrendszerre pedig, hol izgatólag, hol csillapítólag hat; ez a hatás esetenként ugyancsak fontos.

Ha a vízben a sók nagy mennyiségben vannak feloldva, ezek bár behatolnak a bőrbe, de a mint ma már biztos tudomásunk van róla, a vérkeringésbe nem jutnak. Hatásuk tehát tisztán külső, de még sem nélkülözhető, a mennyiben a fürdő vízének sokszor káros hideg vagy meleg voltától eltekintve, a vérkeringés és anyagcsere folyamataira befolyással vannak. Legtöbbször a hatás a fürdés idejének tartamára terjed csak, sokszor talán a bőrre tapadt só alkotórészek támogatásával napokig.

A vízben oldott és elnyelt gázok közül az oxigén, nitrogén és kénhidrogén, melyek igen kis mennyiségben vannak jelen, jelentőség nélküliek; a szén-sav ellenben, melynek a felszívódása szintén kétséges, épen úgy hat a bőrre, mint a sók: izgatólag.

Lényegében egészen más a megivott víz hatása. Ez már tényleg a vérbe jut; ez mennyisége és a víz összetétele szerint okoz változást a szervezetben. Igaz, hogy a vízfelleg a vesék útján kiürítetik a szervezetből, de a vér- és nyirkedényrendszer bőséges elárasztása révén a folyékony anyagcsere termékek a szervekből könnyebben eltávolodnak; ezt kísérletek is igazolják. Némely ásványvíznél tényleg csak ez a hatás jöhet számításba; és ha még is többre becsüljük a közönséges forrás víznél, annak az az oka, mert gáz és sótartalma, valamint hőfokánál fogva a gyomor nagyobb mennyiségben bírja felvenni és felszívni, — mint a közönséges forrásvizet.

Az ivó-gyógyítómódnál azonban a víz hatásán kívül, annak gáz és sótartalma is lényegesen szerepel. A gázok és sók, a száj- és garat nyákhártyájával, a gyomor és belekkel lépnek először közvetlen érintkezésbe; ezek felszívják, mi által a vérbe jutnak, a vér útján a szervezetet mintegy kiöblítik és végre részben kiválasztatnak a vesék által, részben a szervezet által felvétetnek, így a vas és jód.

A gázok közül a kénhidrogén és a szén-sav játszanak inkább szerepet. Az elsőnek hatásáról nagyon keveset tudunk; az utóbbinak peristalticus hatását ismerjük, de a vérben gyors elpárolgása miatt hatást alig fejthet ki. A sók hatását leginkább ott láthatjuk, hol azok az emésztő-rendszerre hathatnak direkt, ennek elválasztását, mozgását, vérkeringését megváltoztatják s így még a távolabbi beteg szervek vérrel való ellátását is befolyásolják. A sók egy része, mint a nátrium-bicarbonat és konyhasó is felszívódnak, a szervezetre hatásuk is kétségtelen, de sok ellentmondó eredmény miatt nehezen magyarázható; ennek valószínűleg az egyéni különbségekben kereshetjük az okát. Itt még további kísérletekre van szükség.

Feltűnően jó eredményeket látunk az ivó-gyógyítómódnál a vesék- és általában a vizelet elválasztó és elvezető szervek betegségeiben. Itt először a víznek magának van hatása, azután a benne oldott sók befolyásolják a vizelet savas vagy bazisos alji hatását, mi által a húgykövek képződését megakadályozzák. — Azonban itt is van még további vizsgálatokra szükség, hogy tisztán láthassuk a hatás módját.

Ha majd mindezen vizsgálatokat befejezték, és a kémiai folyamatok is tisztázva lesznek, még nincsen teljesen befejezve a gyógyító-fürdők hatásának tana. Tudjuk, hogy a vizek nagy részét veszteség nélkül lehet szétküldeni, tehát eredeti alakjában és minőségében és még is az orvosok tapasztalata szerint a hatás nincs arányban azzal a hatással, mit a vizekkel a helyszínén lehet elérni. Még az éghajlat és a fürdő magassága is hathatós támogatói a

gyógyítóvizek hatásának. A szabadban való tartózkodás, az enyhe tiszta erdei levegő belégzése, a szórakozás, a szív és izomzat gyakorlása a szabadban való mozgás által, az étvágy és álm javulása, mind megannyi gyógyítóerő, melyek a régiek előtt sem voltak ismeretlenek.

A beteg, a ki otthon fürdőket és esetleg ivó gyógyítómódot használ, hosszú idő múltával sem tud annyira javulni, mint ha azokat ott a fürdőhelyen használja. Ezt a tapasztalatot megokolja az előbb említett tényezők hiánya.

A kísérletek, melyek arra czéloznak, hogy az ismert összetételű ásványvizeket mesterségesen is előállítsuk, a mint ez tényleg lehetséges, szintén amaz eredményre vezettek, hogy ha haszonnal alkalmazhatók is, de messze mögötte maradnak hatásukban ama gyógyító eredményeknek, melyeket a fürdő helyeken az éghajlati viszonyok, légváltás és az otthonban soha fel nem lelhető nyugalom hatása megteremtnek. Más szereket lehet feltalálni és alkalmazni, de a gyógyítóhelyeket ezek soha sem fogják nélkülözhetetlenekké tenni.

Kívánatos volna, hogy a gyógyítófürdők hozzáférhetőek legyenek azok számára is, kiknek anyagi helyzetük nem engedi meg azokat felkeresni; mennyi fájdalmat lehetne enyhíteni, és mennyi gyógyulást elérni. A mit a természet közös kincsül adományozott, legyen mindenkié és főképp azoké, kiknek valóban szükségük van rá. Talán a jövő század fogja e szociális kérdés megoldását teljességbe hozni. Kívánatos volna, hogy úgy legyen.

Tompa János dr

Borszék.

Irta: Szilvássy János dr.

Kossuth kút.

Ezúttal Erdélynek rangszágnak is egyik legjelentékenyebb és legértékesebb fürdőjét mutatjuk be olvasóinknak.

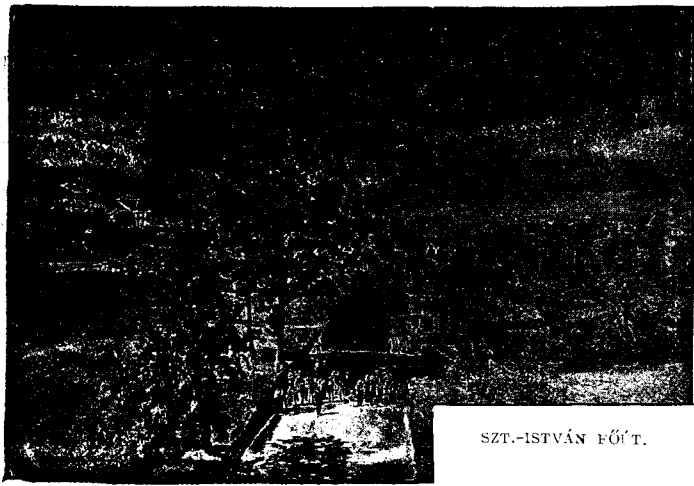
Neve ismeretes még azok előtt is, a kik soha tájéka felé sem jártak, bár évenként ezrivel keresik fel a gyógyulásnak és üdülésnek e bőséges forrását. Vagy van valaki az országban, a ki ne hallott volna a híres borszéki vízről?

Pedig, hogy Borszék ma már tekintély úgy is, mint fürdő, úgy is, mint ipartelep, mely egymaga szállít piacra annyi borvizet, mint a többi forrás együttvéve, — azt

senkinek és semminek másnak nem köszönheti, mint saját legyőzhetlen belső értékének és székely birtokosai (Szárhely és Ditró községek közbirtokosságáé) kitarlásának, szívósságának, áldozatkészségének és szorgalmának.

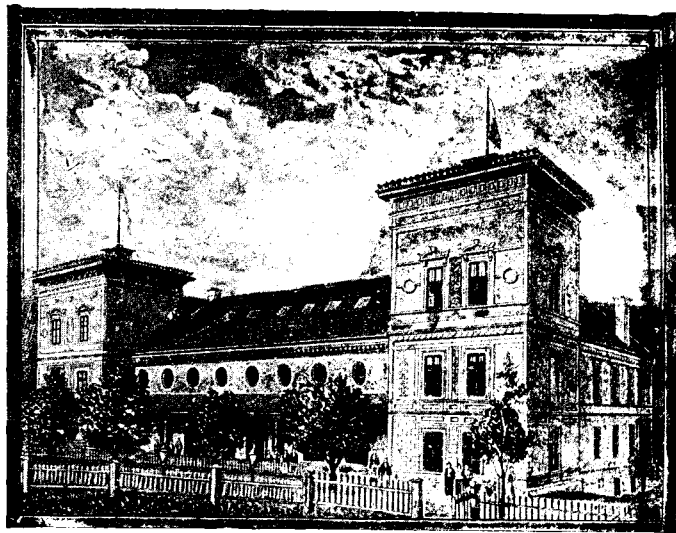

BORSZÉK: VILLA.

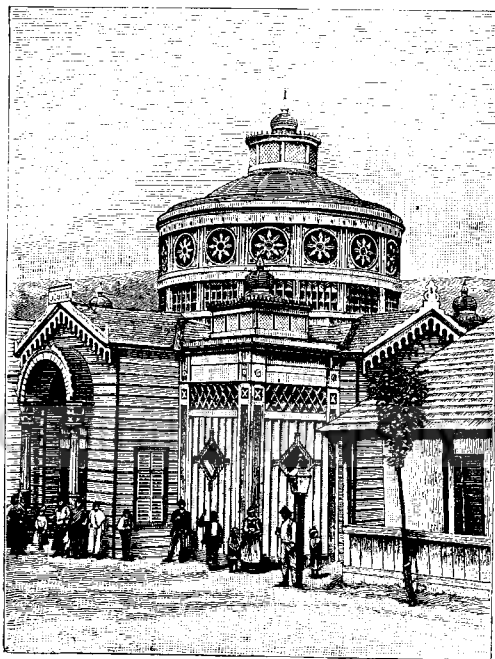
SZT.-ISTVÁN FŐÚT.

BORSZÉK.

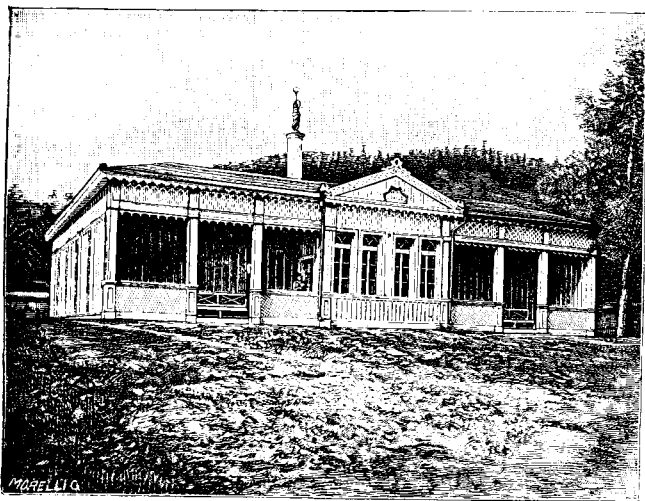
BORSZÉK: REMÉNY-VENDÉGLŐ.

Mert a keleti határőr megyékkel, a székelységgel, ez élő, törhetetlen védőbástyával ez exponált helyen eddig: a pénzügyigazgatón kívül mások nem igen törődtek. Így eshetett meg az, hogy ma, mikor minden valamire való birtokosnak a tanyájára berobog a lokomotív, Borszéktől a legközelebbi vasúti állomás minden irányból 100 kilométer távolságra van, mert a székely vasútak kiépítésére csak most gondoltak és most is csak a katonai hatalom nyomása alatt. No de hát az mindegy, csak egyszer már létre jönne, mielőtt ez iparilag, gazdaságilag, kereskedelmileg, éppen a vasút hiánya miatt annyira visszamaradt székelyek fellett elrobogna a rohanó idő és őket végképen maga alá temetné.

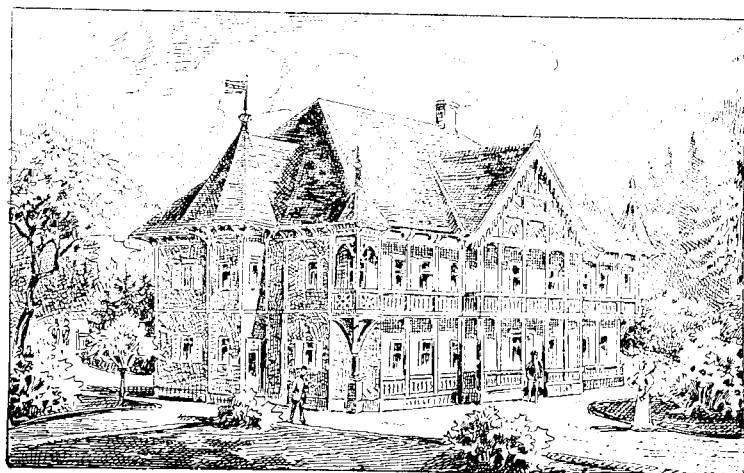

BORSZÉK: LÁZÁR-FÜRDŐ.

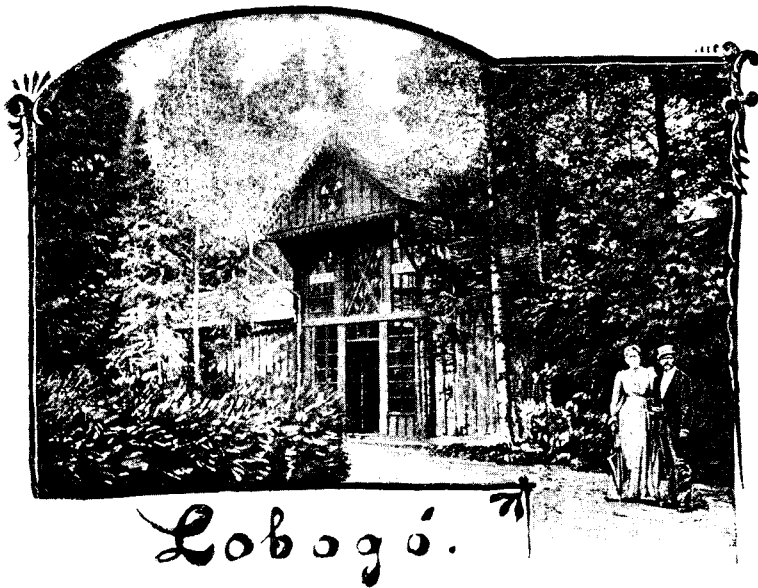
Van remény, hogy ez nem fog bekövetkezni, legalább a komoly lépések a székely vasútak kiépítésére meg vannak téve és a múlt évben már Csíkbán is fűtyült a vonat lokomotívja, mely Mádéfalváig már elkészült, honnan a gyimesi szoroson át Oláhországgal közlekedik. A múlt hónapban bevégezték aztán a Szász-Régen—Ditrói felméréseket is és megtartották a közigazgatási bejárást; tavaszkor, ha a képviselőház megszavazza a költségeket hozzá fognak a munka folytatásához és télig kiépítik Déldáig, — a mivel Borszéket egy jó lépéssel közelebb hozza a világhoz. Hogy e vasút kiépítése mit jelent Borszéknek úgy is mint fürdőnek, úgy is mint ipar-telepnek, rohamos fejlődésére és minden egyéb vizzel való verseny-

BORSZÉK: Ó-SÁROS.

BORSZÉK: NEFELEJT'S-VILLA.

Lobogó.

képességére, elég legyen annyit felemlíteni, hogy egy vagon viznek Borszékéről csak a vasútig való szállítása 120 frtba kerül, azaz többbe, mint más vizeknek, melyek a vasúthoz közel vannak, akár Ausztria legtávolabbi helyeiről — ide szállítása. És mindezek dacára Borszék 3 millió palaczkvizet tud évenként értékesíteni a bel- és külföldi piacokon.

Hát a vasút hiánya Borszék egyetlen és legfőbb baja. De azért nem bánja meg, aki a szász-régeni, piatrai, vagy mádéfalvi vasúti állomáson kiszáll és megindul a pompás állami úton Csíkvármegye felé, melynek északi csúcsában 880 m. magasságban fekszik eldugva *Borszék*. Az utast kényelmes gyorskocsik várják, melyek váltott lovakkal a Maros völgyén a legremekőbb, festői, regényes vidékén szállítják tovább. Akárhányan vannak, a kik már csak ezért a szép útért is felkeresik évenként Borszékét.

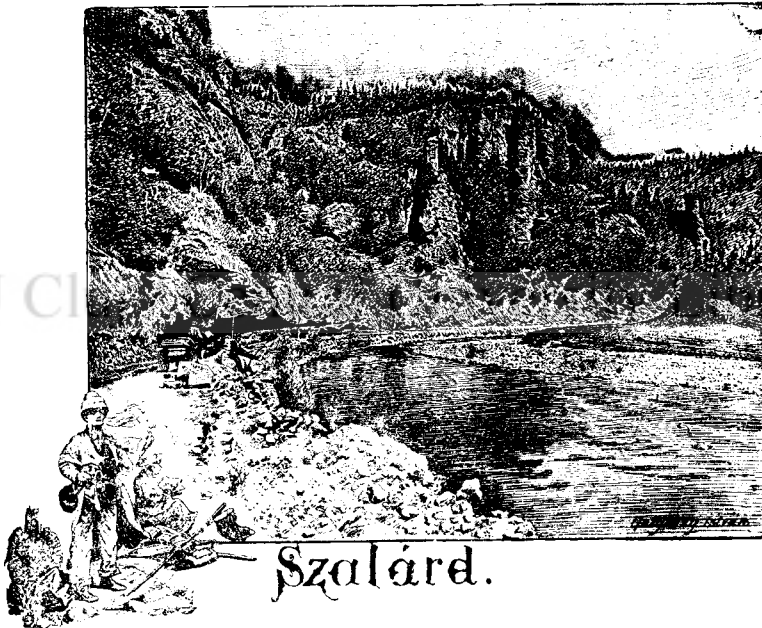
Áttérve magára Borszékra, a fürdő-telepet egy tágas, minden oldalról magas fenyves hegyekkel körülvett völgyben találjuk elterülve. A fürdő-telepen vannak a híres borvíz-források, valamennyien gondosan foglaltva és díszes felépítménnyel ellátva. Van vagy 30 borvíz-forrás, de közülök csak 7 van használatban t. i. a *Főkút*, mely szolgáltatja a piacz számára a híres borszéki borvizet; a *Kossuth-kút*, mely dús vastartal-

mánál fogva egyike a kontinens legkitünőbb gyógyító-vizeinek; ugyanilyen a *Petőfi*-, gyöngébb vastartalma az *Arany Fános*-, a *Főkút*-hoz nagyon hasonló a *József főherceg*- és kitünő könnyű kellemes a *Boldizsár*- és *László-kút*. A fürdő-telepen vannak továbbá a fürdők, még pedig 4 díszes hideg szén-savas (borvíz) fürdő, valamennyi egy-egy gazdag borvíz-forrásra van építve. névszerint *Ó-Sáros*, *Új-sáros*, *Lásár* és a felelmetesen híres remek *Lobogók*, mindannyian hideg tűkőr borvíz-fürdők 80 öltöző szobával és oly bő forrásokkal, hogy pl. a Lobogó forrása egymaga 360.000 liter felséges borvizet szolgáltat naponként. Bármennyien fürdenek tehát benne, mindig az előtörő, folyton megújuló friss forrás-vízben fürdenek.

A hideg fürdők mellett igen nevezetes Borszék újonnan épült nagy *meleg fürdő-háza* mely e nyáron fog először átadatni a köz-

forgalomnak. Itt a lobogók vize melegítve, mint pezsgő-fürdő lesz kiszolgáltva, melyekben a borvízgőzzel magában a kádakban úgy lesz felmelegítve, hogy szén-sav veszteséget ne szenvedjen. Itt van 14 szoba a vasas láb-fürdők számára berendezve, mely fürdőkhez a kitünő láb itt helyben termeltetik, hol is e kincs nagy területen 8 méter mély rétegekben található.

Ugyanitt kaphatók fenyő- és sósfürdők, használatba vehetők gyógyító-massage és villamozás is.

Szalárd.

Ez új fürdőnek a gépháza, mely maga 30.000 forintba került, úgy van építve és berendezve, hogy nemcsak a később fokozatosan kiépítendő gőzfürdőt és új hidegvízgyógyítóintézetet legyen képes ellátni, hanem a fürdő villamos kivilágításához szükséges gőzerőt is szolgáltatassa.

Ugyancsak a fürdő-telepen van a *hidegvíz gyógyító intézet*, jól felszerelve a modern vízkúra minden szükséges eszközével. Itt vannak a vendéglők, melyek közül a közbirtokossági »Remény« szálló a legkényesebb igényeket is kielégíti. Itt van a templom, a *bátház*-, táncz-, olvasó-, zongora- és játék-termekkel és végül e középületeken mintegy 60 nyaraló, 600 vendégszobával. A nyaralók ízlésesek, jórészen emeletek, alól kőből, felől fából; valamennyi külön parkban áll, vagy az erdő között fekszik. A nyaralók magányosak tulajdonait képezik; de a közbirtokosság és hatóságok felügyelete alatt állanak.

A fürdő terei és sétálói, melyek a fenyvesek közt mintegy 10 kilométer hosszban nyúlnak el, a legkitünőbbben vannak gondozva.

A fürdő-teleptől lejjebb 1 kilométernyire délfelé van *Alsó-Borszék*, mely ma már 1200 lelket számláló önálló község. Itt van a közbirtokosság üvegyára, melyben Nehseféle kőszéngáz kemenczével olvasztják az üveganyagot és gyártják a borvízhez szükséges üvegeket. Mert a leleményes székely nem küldi pénzét Csehországba az üvegeiért, mint azt majd valamennyi forrás-tulajdonos teszi, hanem maga állítja elé itthon a szükségletét. Alsó-Borszék tehát inkább gyártelep, ahol az igazgatósági iroda, néhány tisztviselő és a munkások lakásai vannak.

Ezekből képet alkothat magának az olvasó, hogy milyen lehet Borszék, lássuk most, *hogyan mik azok a gyógyító eszközök*, melyek Borszékot oly értékesé teszik, hogy dacára a nehéz és költséges hozzájutásnak, évenként annyian keresik fel a legmesszebb vidékekről, sőt a külföldről is.

Hát ezek között mindjárt felemlíthetjük először a *klimáját*. Klimája magaslati (900 m.), tehát havasalji, melynek közép hőmérséke nyáron 16 C°, nedvessége közepes. Csapadék gyakori, a hőmérsék napi ingadozása — a rengeteg fenyvesek miatt — nem nagyok; a nappalok nem forrók, az éjszék nem hidegek, a levegő ideális tiszta, por, füst és bűzmentes, rengeteg ősfenyvesek által körülveve és a gyakori csapadék miatt levegője csiramentes, ozondús (Schönbein 10).

Ilyen ideális, aktív klíma a városi rossz levegőben élő, zárt helyiségekben foglalatostkodó, meggyengült,

elbetegesedett szervezeteknek elsőrangú patikája. Itt más a tüdők működése, más a vér oxidálása, élénkebbek az agy- és idegműködések, gyorsabb az anyagforgalom, nagyobb a táplálék felvétel, vérben, izomban, sulyban gyarapodik a test. *E klíma bámulatos hatása különösen a tüdőbetegeken észlelhető*, kik közül évenként sokan, de érdeme szerint aránylag mégis kevesen, látogatják a fürdőt.

A klíma méltó társai és segítői Borszéknek *páratlan ivó borvíz forrásai*, melyek különbözően egymástól ható vegyi alkotó részeikben, a legkülönfélébb megbetegedésnél alkalmazhatók, mint kitűnő gyógyítószerek.

Legértékesebbek azonban vasas vizei, melyek közül a *Kossuth-kút* értékesebb, mint a híres Spaa, Pyrmont, Franzensbad stb.

Ezek mellé sorakoznak *hideg, szénsavval telített borvíz tükör fürdői*, a *Lobogók*, a melyekről Hankó dr. azt írja, *hogyan ilyen vízben nem fürödnek sehol a világon és igaza van. Bámulatos az a hatás, amit 1—3 percnyi fürdés ezekben a fürdőkben az egész idegrendszerre gyakorol.* Megifjodik benne a legelpettyhűdebb idegzet is, megerősödik, új életre támad a kimerült, fáradt agy és izomműködés. Rendkívül fokozódik az anyagcsere, megújul az egész szervezet.

Nem állnak hátrább *meleg fürdői sem*, a hol szénsavas fürdők (pezsgő fürdők), fenyű és sósfürdők szolgáltatnak ki, de különösen kiemelendők *pompás vasas lápfürdői*, melyek kőszévnél, csúzos bántalmak-

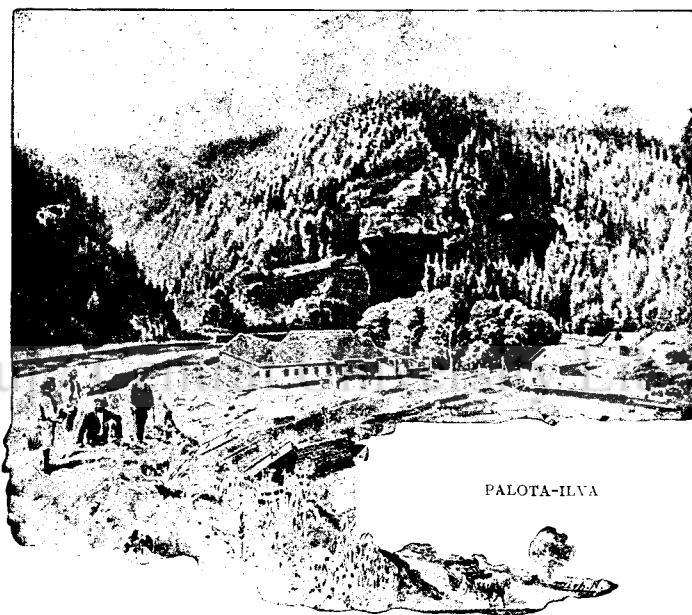
nál, izzadmányok felszívódásánál, de különösen női betegségeknel, a legkitünőbb szolgáltatásokat teszik. Végül mindezekhez járul egy jól berendezett, teljes szakszerűséggel kezelt *vízgyógyítóintézet*. A gyógyító tényezőknek egy helyen ily nagy mennyiségben és kitűnő minőségben való találkozását a legkritikább fürdőben lehet feltalálni és ez az a varázs, a miért Borszékot messze eldugott rejtekében is annyian keresik fel.

De máskülönbben is Borszéken nagyon kellemes és olcsó a tartózkodás.

Vidéke remek; kiránduló helyei úgy a közelben, mint távolabb számosak és gyönyörűek. (Barlangok, Kelemen havas, Csalhó, Viszhang, Gyilkostó stb.)

A fürdő el van látva minden szükséges szórakoztató eszközzel. Van állandó kitűnő zenekara, könyvtára, bel- és külföldi lapjai, zeneterme, rendesen színháza is, játék-terme, tekepályája, a szabadban tornateret, teniszpályái stb.

Az élet olcsó. Pl. egy jó szoba ára 2 ágygyal az

PALOTA-ILVA

BORSZÉK: FÖTÉR A FÖRÉTTAL ÉS TÖLTŐHÁZZAL.

egész idényre 50 frt. Reggeli, ebéd, vacsora, naponként 1 frt — 1.50 kr. A gyógyító és zenedő 1, 2 és 3 frt — egész idényre. Egy hideg fürdő ruhával 30 kr.

Szobák konyhával is kaphatók és igen sok család ilyen bérel és otthon főz ; így, kivált nagyobb család még olcsóbban jön ki, mert a piac bőven ellátja minden szükségessel.

Ilyen ma a mi kedves Borszékünk. De nem sokára — ha vasútja lesz — egy város lesz belőle sok ezer vendéggel és sok sok millió palack víz fogyasztással. Ma kedvesebb, idillibb, akkor gazdagabb, közgazdaságilag és közegészségileg fontosabb lesz. Hát csak adja Isten !

Zálnok.

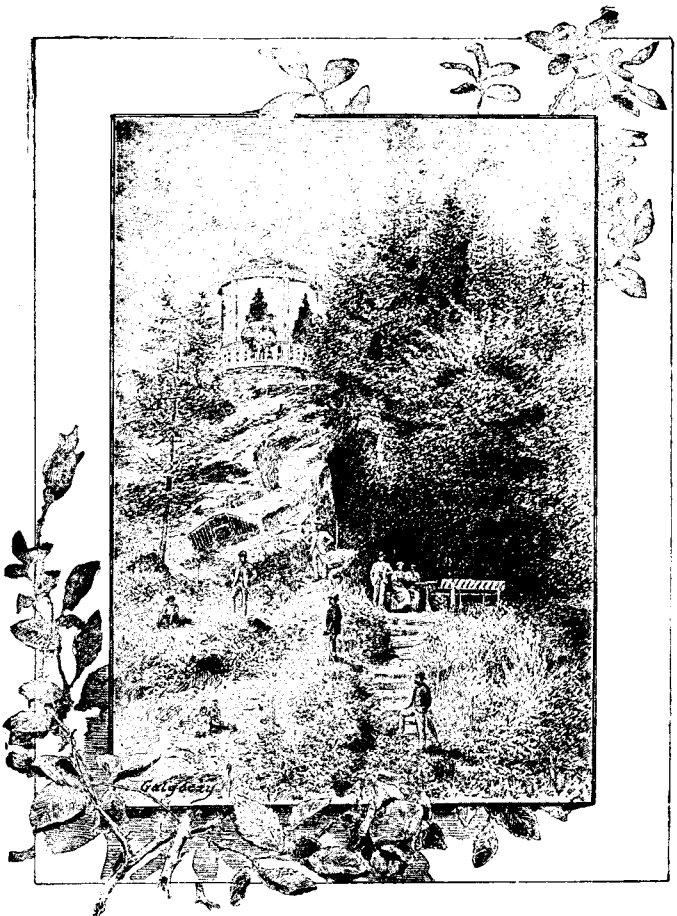
Irtta: *Czirbusz Géza dr.*

Az ecsedi lápot csináló Kraszna szilágymegyei bájos völgyében Sarmasággal szemben a *Rabota* patak oldalvölgyecskéje nyílik párvonalosan húzódó házak között. Ez a patak a *zálnoki vasas fürdő* patakja, de nem egyszersmind útmutatója, mert Zálnokra a szilágysági dombháton kell keresztül vergődnünk, míg a katlanszerű völgybe jegurulunk akár Sarmaság, akár Tasnád felől. Mindkét hely a nagykarolyi-zilahai vasut mellett van és mindkettőből kocsit kell fogadnunk, hogy Zálnokra érjünk

Sarmaságon 1 frt 20 kr-ért mindig találunk szekeret, mert a szíves, derék sarmasági magyar nép készörömest hajt a jó szóra; Tasnádról 2 frtba kerül a fiakker; az ut hosszabb és döcögösebb mint a Sarmaság felül való. Innen 1, Tasnádról 3 órányira fekszik a fürdő.

Zálnok kénes vasas-gyógyító-fürdő, mely évről-évre emelkedik úgy kényelemben, mint vendégeinek létszámában. Jelenleg 20 vendégszobával és 14 padozott, tisztán berendezett kétkádas fürdőszobával bír. A szobák ára mérsékelt. Három 2 forintos, egy 1 frt 50 kr.-os, egy 1 frt 20 kr.-os, 4 hatvan krajczáros, 4 nyolczvan krajczáros szoba van, a többi 50 kr.-os szoba. Nagy elismeréssel és köszönettel ki kell emelnem a tulajdonos azon nemes lélekre valló jó cselekedetét, hogy a szegény földmives nép számára is gondoskodott olcsó szobáról és fürdőről s hogy évenként ingyen szállást, kosztot s fürdőt ad egy-két szegény falusi embernek. Ezt ritkán teszik fürdő-tulajdonosok ! . . .

A fürdő szintén olcsó más hazai fürdők horribilis áraihoz képest. A kádfürdő ára 40 kr, vagy 35 kr. aszerint a mint czin- vagy fa-kádat választ az ember; lepedő 5 kr. A fürdőhelyiségben való tartozkodóknál 5 kr.-ba számítják be a naponkénti felszolgálat, úgy hogy Zálnok különösen azoknak ajánlható, a kik nem hajlandók túlságosan sokat költeni, s pihenni, üdülni erősödni akarnak. A toilette sem kell ügyelni. Mindenki

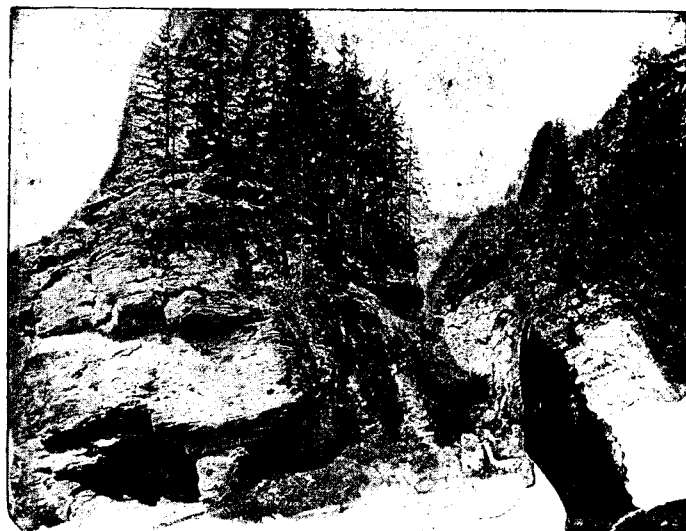
BORSZÉK: RÉSZLET A FÜRDŐ-ORVOS KERTJÉBŐL.

úgy öltözködik, a mint neki tetszik. Szobájában étkezik, ha nem akar az ebédlőbe járni, sétálhat bármíne mű ruhában, a nélkül, hogy valaki ezért megszólná.

Sétahelyeknek a környező tetők rétejei, berkei, erdei, a hegyhátakba benyúló völgyek, dombok fensíkjai s a patak völgy kertjei valók. — Mindenhova bizton elmehet az ember. Nem bántja senki, nem zavarja senki nyugalmában. A nép dolga után lát, inkább kerüli a városi embert, sem hogy alkalmatlankodnék neki. A falu a patak mentében a dülök oldalán s a közből vonuló dombhát lejtőjén épült. Házai oláh szokás szerint széjjel vannak szórva. Mindegyik ház kertje tövében épült, mert a szilvás jelentékeny jövedelmi forrás Zálnokon. Máskülönben a nép szegény, igavonó barma alig van, azért megsem tudja kellőleg művelni földjét. 20 évvel ezelőtt 800—900 drb. szarvasmarhája volt a községnek, ma vagy 80 drbból áll a csordája. 120—130 drb. a juhnyája és a konda sem rug többre 40—50 disznónál. A tehenek megfogyott számát kecskékkel pótolták, miből vagy 60—80 drbot számláltam; ugyanannyira, vagy talán annyira sem tehető az elgémbereedett lovak száma. A nép anyagi puszulását részben indolenciája, másrészt könnyelmű adósságcsinálása okozta.

Szegénységét legjobban az bizonyítja, hogy kevés ember jár a kocsmába, és vasárnaponként igen ritka esetben hangos az ivó, mert nem kap többé hiteltre pálinkát s természetével, munkájával még a legszükségesebb kiadásait sem bírja fődözni. Örökös adó hátralékban, kamattartozásban van s hol a takarékpénztár, hol a kincstár pereli és árverezteteti holmiját,

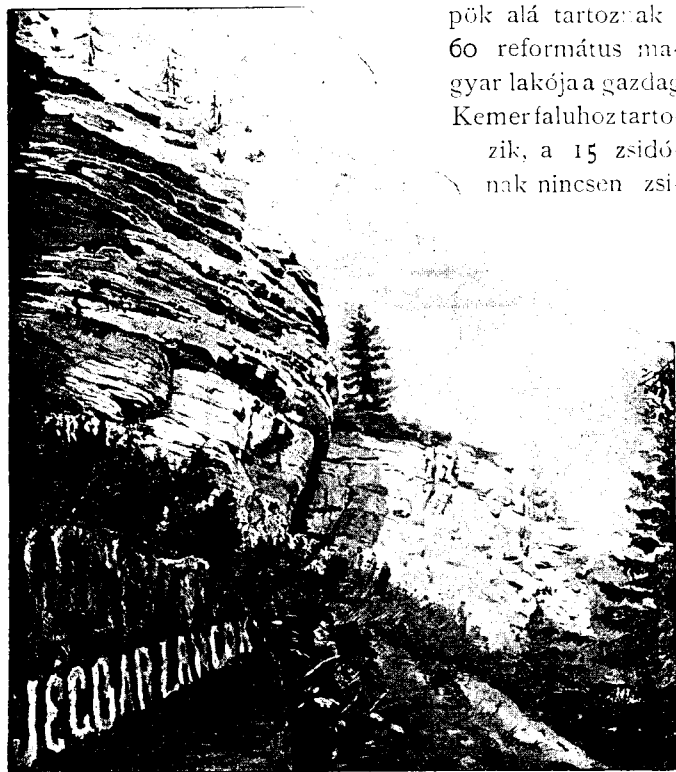
Zálnok oláh lakossága 630 gör. kath. lélek, kik a szamosújvári püspök alá tartoznak; 60 református magyar lakója a gazdag Kemeraluhoz tartozik, a 15 zsidónak nincsen zsi-

Barlangok

nagogája. Igen érdekes a görög katolikusok majd 200 éves 1700-ban épült *fatemploma*. Még a templomnak küincse, forgósarka is merő fa. Belsejét a bibliából vett képek (a 12 szűz, Mária, szentek képei) díszítelenítik. A képeket oláhok festették, azért mondom, hogy díszítelenítik, mert ily elriasztó másolások nem templomba valók. Legtöbb kép az ördög incselkedéseit és azok bűnhődéseit ábrázolja; a templom külső felét asszonyoknak szánták, míg a férfiakat a templom belseje illeti, hol Jézus szenvedéseit, föltámadását ábrázolják a falfestmények. — Egy igen érdekes *Madonna* képet láttam a nők traktusában. Hogyan kerülhetett oda ez a szép kép, nem tudom? Érdemes a megtekintésre továbbá az a régi korona, melyet esküvőkön a házasulandók fejére tesznek. Ilyesmit a *Néprajzi muzeum* számára kellene megmenteni.

Mint máshol a zálnoki *oláh nép* is csinos, takaros. A fehér nép karcsu, nyulánk, anélkül, hogy soványnak mondhatnók. Járása könnyed, biztos, kecsesen ringó. Bőrük színe világos sárga, hajuk többnyire barna. Vékony ajk, hegyes áll, keskeny szem, kis orr és fül a lányok és menyecskék jellemzetessége. A férfi szintén nyurga, helyes alkotású, feketeszemű és nyírott bajszu. Kővér oláhot nem látni Zálnokon. Mindazáltal mind egészséges, mint a makk, pedig igen sovány a kosztjuk. Napraforgó olajával megszírozott puliszka, krumpli és bab a főtáplálékuk. Hust nem igen látnak, legfeljebb lakadalmakon. De nem is szeretnek hust enni. Lelki természetre nézve illedelmes, jámbor, vallásos, becsületes nép. Gyujtogatás, lopás verekedés ismeretlenek. Viseletében a keresetlen természetnek és himezetlen közvetlenség prototypje. Csöppetsem akad fenn olyasmin, a min a városi »prude« ember orrát fintorítja. A kenderáztatókban p.o. anyameztelen fürdenek az oláh lányok a nélkül, hogy ügyetvetnének a járókellőkre s a menyecskék éppen nem válogatósok sem pikáns themákban, sem kifejezésekben, midőn holdvilágos estéken egymásnak mesélgetnek és nevetgélnek. A

fiataloknak ismerkedéshelye nyáron a magán háznál levő táncszoba, a hegy alatti csurgó tájéka (sok jó forrása van a falunak!), télen a fonóka. A lány hamar megy férjhez. A legény valami ösmerősével tudakolja meg a lány hajlandóságát s ha a kiküldött puhatolót kenyérrrel és sóval megkínálják, ez *igent* jelent. Különben le sem ültetik. Azután történik a formaszerinti megkérés, 2-3 hét múlva pedig az eljegyzés. A jegyváltásnak (pénn, pálinka, kendő) mindkét részről mindig szombat *éjjelkor* kell történni, azért a következő vasárnap többnyire részegen állítanak be a paphoz, hogy kihirdesse őket. A lakadalmat a kihirdetés után 4-ik héten ülik meg. A menet a lányos házból indul. Elül megy a zászlótartó, utánna a völegény násznagya, azután jönnek a vőfélyek a völegénnyel, a koszorús lányok a menyasszonynak társaságában. Templomba menet ígranes mulattatja a vendégeket és bámulókat rögtönzött rigmusokkal és ötletekkel s pálinkás butykossal kínálja a járókelőket. Esketés közben koronát tesz a pap a jegyesek fejére, kik megfogják a stoláját és háromszor megkerülik a pappal az oltárt. Hazajövet két helyt tartják a lakodalmat, de a főlakzi a menyasszony házában van, hol 2-3 vödör pálinka (ez a fő), sok béles majorság, birka és disznóhús szokott elfogyni. A menyasszonyi táncznál kiki 10 krt tesz le a tányérra s reggelig forgatják a kifáradt leányt. Majd hazavezetik ura házába s másnap ott folyik a lakzi. Harmadnap a Jeány szülei látogatják meg vejüket s a dáridó megint addig tart, míg pálinka van a csobolyó fenekén. Eredeti szokás hogy ebédlés közben a menyasszony két kezének 4-5 ujján ül. A hány ujjon ül, annyi évig nem lesz kicsikéje. Szégyennek tartják, ha a menyecske mind járt az első évben megdabázik, de viszont van mit hallgatni az urának, ha az 5-ik év végén sincsen keresztelő. A faluban 5-6 éves menyecskéket lehet látni gyermektelenül. Ha az elodázott örvendetes esemény mégis bekövetkezik, újra pálinka és fonatos kalács osztogatása jelzi a keresztelőt. A kisedet megkereszteléséig folyton füresztik, hogy az eredendő büntől és a gonosz lelkek káros hatásától megtisztítsák. Ugyanigy örözik a tetemet a rossz lelkek megkörnyékezésétől. Temetőjük azonban igen egyszerű. Névtelen fakereszt jelzi a burjással, gazzal benőtt sírhalmot.

Öreg embereket gyakran látni Zálnokon. A mult nyáron 76 éves öreggel találkoztam az erdőben, ki favágni járt és maga czipelte haza vállán a szálfat.

A zálnoki *kénes és vasas* víz ugylátszik tektonikus résen szivárog kifelé (a kémeri határon jódos a vasas víz). A völgynek a forrás kibugyogása helyén oly beszakadt külseje van, mintha az említett közbülső dombvonulat vége leszakadt volna a föld mélyébe. Alig bír e teknőből utat találni a zálnoki lómha patakviz.

A viznek vegyi elemzése következő:
1000 súlyrész vizben van

Natrium . . . 0'0314	}	Chlor 0'0374
Kalium . . . 0'0075		Sulfat 0'5820
Calcium . . . 0'2397		Hydroxyd . . . 0'024
Magnesium 0'0456		Sithium . . . némi
Aluminium 0'0013		Strontium . . . némi
Kovasav . . . 0'0626		Mangani . . . némi
<i>Ferrum</i> (vas) 0'0457		

Összesen 1'2312

A víz sárgás színű, erősen fest és nagy üledéket hagy az üveg oldalán. Frissen alig érezni benne a kén meg vasat, de ha rövid ideig áll vagy esős, borús az idő, azonnal megérik a kén szaga.

A mi most a *viznek használatát* illeti, e tekintetben semmit sem lehet adni a fürdőben egy nyári évadra alkalmazott fiatal orvosok véleményére. 1) mert kezdő orvosok vagy csak rigorózások, 2) mert 2-3 hónap alatt ki nem ismerhetik a víz hatását, de tapasztalatom szerint nem is igen törődnek vele s a gyógyításra szorult betegeket házi patikájukkal gyógyítgatják. Itt a megfigyeléseken alapuló tapasztalat többet ér az orvosok felületes tanácsánál meg a könyvbéli teoriáknál.

Mindenelőtt ki kell kelnem azon orvosi vak hit ellen, hogy a fürdők feleslegesek, mert a gyógyító hatás a gyógyszerekben van, nem a fürdésben. Meleg vizet otthon is lehet találni, mondják a táltosok Mosakodni akárhol lehet, csak a jó levegő határoz »Ha ez a feje tetejére állított absurdum megállhatna, úgy nem gyógyítanak a hev és savanyú vizek bajokat, melyeket a doktor urak hiába igyekeztek salopyrinnel, salíciummal, vesatru n n al stb. gyógyítani. „Jede Theorie ist grau“ mondja Göthe, legszürkébb az orvosok véleménye a fürdőről s a természetes gyógyítás egyéb módjáról.

Zálnokra szintén azt mondják, sem nem használ, sem nem árt pirulláik és receptjeik nélkül. Ellenkezőleg, árt az ő pirulláik mellett, de kitűnő hatású önmagában mindazon bajok ellen, hol gyuladásról, izzadmányok eltávolításáról, külső és belső sebek gyógyításáról s a vér restauratiojáról van szó. Jó hatása van tehát a víz okos használásának bél, gége s gyomorhurut, köszvény, csuz, kétfele psoriasis, ischias, idegesség, méhgyuladás, fehérfolyás, álmatlanság, vese húgyhólyag, méhe bántalmak, meddőség, fül, orr, iny, és szemgyuladás ellenében. Csak tudni kell használati módját, mert 2-2 napi tartózkodás vagy fürdés víz ivás nélkül semmi eredményt nem mutathat.

A víz hőfokának megítélése az orvosra tartoznék, de mivel ők a vizet nem ismerik, általános tájékozásul csak annyit mondok, hogy kiki olyan meleg vizet használjon, a minő testének jól esik. Ideges, asthmaticus,

szívdobogós emberek langyosabb, egyéb bajokban szenvedők mennél melegebb fürdőt.

De ne maradjanak soká benn a vízben, legfeljebb 2—3 perczig, utána lépjenek ki a kádból, hűtsék le magukat, engedjék az izzadságot lefolyni, azután felváltva üljenek belé 3—4 perczre, míg a fürdés kellemetlenné nem mutatkozik a légzésre, szívdobogásra, fejre. Egy fürdésnek beletudva a kiizzadásra és pihenésre szánt félórát, nem szabad egy óránál tovább tartani. De lehet naponkint kétszer is fürdeni. Fürdés előtt s közben jó egy pohár vasas vizet meginni. Utána szükségképpen 2—3-mal. Sem hülésről, sem vértorlódásról nem kell tartani, mert e víz más vasvizektől eltérőleg nem kergeti a vért a fejbe, és lassan szívódik fel a gyomor falaiba.

Fürdés után hosszú, nem a fürdői kurta lepedőbe burkolózunk és addig izzadjunk, míg csak lehet. Vigyázni kell arra is, hogy éjjel szintén izzadásba jöjjünk, ez a gyógyítás épp oly elengedhetetlen feltétele, mint a fürdőzés után való járkálás, hegymászás és vasviz gyakori — ivása. Fürdeni és otthon ülni vagy az ebédelőben trécselni annyi, mint jóllakott gyomorral lefeküdni. Az ilyen vendégek panaszkodnak a vasas víz ellen, kik örökké ülnek vagy csak a kertben mozognak. Gyöngye vagy sétálni nem tudó betegek aludjanak egy félórát otthon az ágyban a fürdés után. De másnak hegyet kell mászni, az erdőben kell járkálnia, akkor könnyen megemésztik a fémest vizet és alig várják, hogy egyenek és újból vasas vizet igyanak az ételre.

A koszt a fürdőben megfelelő. A ki ezen a koszton él, meggyógyul. De a ki gyümölcsöt, tejet, vasasvizet összekotyvaszt, sört iszik és excedál bárminemű tekintetben, nem alszik és nem járkál — az ugyan hiába jó Zálnokra, ki nem gyógyul, sőt gyomorbajt viszen haza. Nem kell sok marha-, borju-hust enni, disznóhust éppen nem, jobb a szárnyas pecsenye, a jó leves és a könnyebb (főtt) tészta. Ajánlom a fekete kávé. Vasas vízhez jobb mint a tiszta tej reggelire vagy uzsonnára. Ajánlom továbbá a puliszkát, a vajas krumplít és rozskenyeret becsinálttalés ragóut levest vacsorára. A szeszes italokból csak keveset. Ebédhez elég 3 decziliter bor kútból mert félliter vasas vízhez.

A víznek hatása a 10—15 fürdő után érzik. Akkor szoktak a sebek kiujulni, a meglevők behegedni, akkor élesedik a köszvény, esuz fájdalma s tetőpontját éri gyomorbaajosokénál a nyál elválasztása, harákolás és köpködés, reggelenkint a rossz szájíz. Utána minden javul s a 25—30 fürdő után beáll a gyógyulás mely otthon fejeződik be. Nevetséges követelés tehát, hogy 5—6 fürdő után nagyobb bajtól szabaduljunk. Ez legfeljebb kisebb gyuladásoknál, külső sebeknél, sápkornál ésterméketlenségnél foganatos, idült bajoknál várni, tünni, szorgalmasan izzadni és inni kell minél többet a kénes vasas vízből. Az meg komikum számba mehet, mit a palóc és oláh asszonyok elkövetnek, hogy napkelte előtt beülnek a kádba, benn maradnak 24 óráig, aztán elutaznak. Csóda Zálnokon sem történik. A gyógyuláshoz rendes fürdés, meg a vérnek átalakulása kívántatik, mihez legalább is 15—20 nap kell. 2—3 napos vendégek mulatni, nem gyógyulni jönnek ide. Azoknak

nem szól a tanácsom. Ha máshol nem bírnak pénzük-től szabadulni, tessék ezt Zálnokra vinni, csak az igazán betegeknek ne kelletlenkedjenek tulságosan hangoz jó kedvökkel és éjjeli lármájukkal, mire a fürdő személyzetnek kellene ügyelnie s az éjjeli hangos mulatozásra záróórát (p. o. éjfélt) kellene kitűzni. Rendezni kellene a továbbá a zene ügyét. Mostvalami ágról szakadt cigány czinczog esténkint legedűjén, jobb volna helyette hetenkint egyszer vagy ha lehetséges 3-szor, mondjuk vasárnap, kedd, péntek délután parkzenét adni, mint az efféle kisebb fürdőkön szokásos.

Mivel pedig a kert kicsi a sétára, az erdőbe és hegytetőkre az oláhok kertjein keresztül kell jutnunk, hasson oda az igazgatóság, hogy a fürdővendégeket a kutyák meg ne rohanják. Végtere a nép érdeke, hogy sok fürdővendége legyen Zálnoknak, azok kedvéért meg lehetni a kutyákat nappal kötniök, most azonban még az ut közepén járó városi ember is kivan téve annak a kellemetlenségnek, hogy hadakozni kénytelen a kuvaszokkal.

Mindezek kisebb bajok, miken könnyű segíteni s a fürdő tulajdonos igyekszik is azonnal segíteni a bajon, mihelyt a kívánságokat tudomására hozzák. A főszempont a víz ereje, jó hatása, a pormentes levegő, állandó jó időjárás, mert hosszab esőzések, légmérsékleti változások itt nem bosszantják az embert, mint a Tátra klimatikus fürdőhelyein, azután fesztelenség, barátság az itt megforduló vendégek között — mindezek általános tényezők a megrongált egészség helyreállítására s a lélek megedzésére a további munkához.

A szovátai Illyés-(Medve)-tó.

Irta: Lengyel Béla dr.¹⁾

Szováta Erdőben, Maros-Torda vármegyében, Marosvásárhelyt 1 mintegy három órányira fekszik. A községhez igen közel sóhegyek emelkednek, melyek valószínűleg a parajdisótelep kiágazásai. A község határában már régebbi időtől fogva használatban van egy kis fürdőtelep, melyet leginkább csak a környékbeli keresnek fel nyaranként. A telep közvetlenül a sóhegyek alatt fekszik s fürdől;

¹⁾ Előadás a Földtani Társulat 1898. évi márczius hó 2-án tartott szakülésén.

a »Feketető« vize szolgál, melynek elemzését 1880-ban *Hankó Vilmos* főreáliskolai tanár tette közzé.²⁾ Ennek közvetlen szomszédságában terül el az Ilyés-tó, melynek megtekintésére és a víz elemzésének végzésére tulajdonosa, *Ilyés Lajos* birtokos úr szólított fel.

Az Ilyés-tó mintegy 8—10 holdnyi területet foglal el. Meredek hegyek veszik körül, melyek gyönyörű lombos erdővel borítvák. A tó partjain itt-ott előtörnek a sósziklák, melyek némelyike 30—40 m. magasra emelkedik a víz tükre fölé. E sósziklákat a kincstár sóőrökkel őriztetik, kiknek apró kis házikói a tó körül az erdő zöldjéből fehérlelenek ki. A tó vize sötét színű, csendes; mélységét átlag 20—25 m-re lehet tenni.

A tóba három kis hegyi patak ömlik, melynek főlegesen vize a tó végén folyik le. A nagy tóval szűk szoroson keresztül közlekedik a »Zöldtő« és ezzel folytatólag a »Vöröstő«. E kettő területre nézve sokkal kisebb az Ilyés-tónál, de szintén mélyek. Megnevezésüket a bennük lévő víz színéről kapták; a víz ugyanis az egyikeben vöröses színű, a másikban smaragd-zöld. E tavak csak a nagy tóról közelíthetők meg, mert olyan magas és meredek kősziklák veszik körül, melyeken leereszkedni alig lehet.

A három tó újabb keletű s keletkezésüket többen látták. Eléggé érdekesnek és fontosnak tartom, hogy két szemtanú hiteles nyilatkozatát egész terjedelmében itt közöljem.

Az „Ilyés-féle Medvetó“ keletkezése Szovátán.

Jegyzőkönyv

felvétel 1897. október 30-án a szovátai körjegyzői hivatalnál, a Szováta község határában a Cseresznyés-hegy aljában fekvő Ilyéstó (Medvetó) keletkezése alkalmával jelen volt szemtanúk kihallgatása tárgyában.

Megjelenik szovátai *Szöts Antal* sóőr és az Ilyéstó keletkezése felől következő nyilatkozatot teszi:

»1878-ban lettem sóőr s így határozottan állíthatom, hogy a következő évben, tehát 1879-ben történt április vége felé vagy május hó elején, midőn hajnalban néhai *Lőrinczi István* társammal a sóhegyek őrzése végett körjáratra indultunk. A *Pálné gödrét* megkerülve virradatkor útunkat megint az őrház felé vetűk s midőn a nevezett gödör keleti oldalán a széléltől 50—60 lépésre haladtunk el, megrázkodott lábunk alatt a föld s mi egyensúlyt veszítve elestünk; az ezzel ugyanegy pillanatban történt irtózatossá menydörgésszerű robajra a *Pálné gödrének* fenekére, mely a környék legszebb bújatenyészettű és sósziklák között fekvő kaszáloja volt, teljesen eltűnt előlünk és helyébe mintegy 49—50 méter átmérőjű, tömör sóból álló, falme-redek szélű tátongó sötét szakadék képződött, melynek fenekére a még derengő felhomály miatt lelátni sem bírtunk. Megemlíteni szükségesnek tartom, hogy ezen földszüppedés azon meredek partok által szegélyezett jelenlegi tóhelyen történt, a hol sófalvi *Ilyés Lajos* úr első fürdőházát emelte. — A tónak a Cseresznyés-hegy felé eső része még ezután cirka másfél évig kaszálonak szolgált s csak jelenlétünkben történt hegyszakadék megtelése után öntötte el a rétet is a víz és süpedt le a víz alá került alsó sóréteg. Megemlítséreméltó, hogy az azelőtt a réteken átfolyó posványos patak vize körülbelül egy év lefolyása alatt töltötte és iszapolta be a feneketlennek látszó földnyílást. Hogy a meggyülemelő víz azonnal a jelen hőmérsékletét kapta volna, nem mondhatom, mivel a meredek partok miatt csaknem megközelíthetetlen volt s így senki a víz hőmérsékletéről meg nem győződhetett.«

²⁾ Érték a természettud. köréből, kiadja a m. tud. Akad. X. kötet, 14-ik szám.

Hogy ezen általam elbeszélte eset így történt, s az elbeszélést a legjobb emlékezetem szerint tettem, aláírással megerősítem.

Szöts Antal, s. k.

Megjelenik szovátai *Kiss Sándor* nyugalmazott sóőr és az Ilyés-féle tó keletkezésének történetéhez következő elbeszéléssel járul hozzá:

»*Szöts Antal* elbeszélését végig elhallgattam, de én is mint szemtanú jelentkezem, hogy a tó keletkezésére vonatkozó élményemet elbeszéljem. — A helyszínelés itt Szovátán 1873—1874-ben folyt le s ezután egy évvel tehát 1875. év nyarán — jól emlékszem éppen Úrnapjának délelőtti volt — néhai *Simsze András* sóőr társammal a mostan az Ilyés-tó fenekén lévő réten szénát gyűjtöttünk. Délelőtt 11 órakor e hirtelen gyülemlött felhőkből borzalmas égi háború mellett nagy záporosó keletkezett; a Cseresznyés-hegy felől jövő két patak rohamosan felüött s magával sodorta az általunk gyűjtött szénát s levitte az úgy nevezett *Zoltán hegy* alá, mely alatt a patak vize ömlött a sűrűgekbe lefolyást nyert. A hatalmas felhőszakadás után tapasztaltuk, hogy a víz a »Zoltán« szanem folyik le, hanem terjedelmes tóvá gyűlt össze. Merem állítani, hogy a víz ezután többé sohasem folat le, hanem terjedve, szaporodva mostani tömegét nyerte. A *Szöts Antal* említette földszakadás valószínűleg az után történt.

Az elmondottak valóságáért bármikor helyt állok s igaz kijelentésemet aláírással bizonyítom illetve kézjegyemet alkalmazom.«

keresztvonás *Kiss Sándor*,

magyar név írója *Ilyés Kálmán*, s. k.

Folytatott 1897. November 9-én.

Megjelenik *László János* szovátai lakos és a tó keletkezése tárgyában a következő elbeszélését véteji jegyzőkönyvbe:

Tizenhét évvel ezelőtt, tehát 1879-ben egy őszenap délutánján lehetett, midőn mint akkori vármegye-erdőőr, a havasi ölfavágóktól tértem haza s elhaladva azon a helyen, hol most a *ferenczrendi szerzet kápolnája* áll; minden előzetes ok nélkül hatalmas dörgés keletkezett, mely a földet a lábam alatt megingatta. Körül tekintve borzadva látom, hogy a sószikla, mely a *Pálné gödre* fölött magasan állott, a rajta lévő sóőr kalibával együtt hirtelen alázuhant és a mélyben szemem előtt eltűnt, utána pedig hatalmas füst — illetőleg lehetséges, hogy por szállott fel. Hogy a földomlás helyére mi keletkezett, azt nem láttam, mert a réműlettől nem bírtam oda közeledni, de haza sietve *Dékáni főerdésznek* a látottakról rögtön jelentést tettem.«

Felolvasatott és aláíratott

k. m. f.

Ilyés Kálmán s. k.,
körjegyző.

László János s. k.

A tó keletkezési idejére nézve a két nyilatkozó eltér egymástól, a mennyiben az egyik a tó keletkezését 1879-re, a másik 1875-re teszi. Tény az, hogy mikor 1873—1874-ben a helyszínelés volt, a tó még nem létezett, mert a telekkönyvekben említés sincs róla téve.

A tó keletkezését illetőleg előttem valószínűbbnek látszik *Szöts Antal* elbeszélése, mert a tó vizének

kémiai alkata és hőmérséklete ellene szól annak, mintha a tó felhős szakadás révén keletkezett volna. Nem kételkedem abban, hogy 1875-ben ott nagy felhős szakadás volt; de nem lehet feltenni, hogy a tó 60° os vize ebből eredne. Valószínűbb, hogy mélyről jövő meleg források a sósziklákat lassanként feloldották és ezek földrengészerű robajjal elsüllyedtek; helyüket azután lassanként kitöltötte a meleg ásványvíz. Hogy nagy mélységből jövő meleg forrásoknak kell a tó fenekén lenni, bizonyítja az a körülmény, hogy a víz hőmérséklete éveken át olyan magasan áll. Az a feltevés, mint ott a helyszínén megjegyezni hallottam, hogy a víz magas hőmérséklete a tóba elsüllyedt erdő s általában növényzet korhadásából eredne, nem fogadható el, mert meg kell gondolni, hogy akkorra víz tömeget mint a mekkora a 8-10 hold területű, s átlag 20 méter mély tóban van, a beléje süllyedt növényzet még akkor sem volna képes oly magas hőmérsékletre hevíteni, ha azzal a növényzettel tüzelve, fűtenék a vizet.

A víz kémiai elemzése a szokásos módon ejtett meg. Eredménye a következő:

I. Az Illyés-tó elemzésének adatai.

Tevőleges alkotórészek:

	1000 gr. vízben van:	Egyenérték %
Na	91,23003 gr	99,097
Ca	0,60061 »	0,750
Mg	0,07109 »	0,148
Fe	0,00622 »	0,005
		100,000%

Nemleges alkotórészek:

Cl	140,70685 gr	99,387
Br	0,00759 »	0,002
SO ₄	1,01750 »	0,529
CO ₃	0,09800 »	0,082
		100,000%
SiO ₂	0,00937 »	
	233,74726 gr	

Az összes szilárd alkotórészek mennyisége 233,74726 gr.

II. Az Illyés-tó elemzése.

Az alkotórészek sókká átszámítva.

A víz fajtsulya: 1,1737715° C mellett.

A víz hőmérséklete: 16 - 20°-tól egész 60° C ig.

1000 gr vízben foglalt szilárd alkotórészek:

Na Cl	231,52140 gr
Na Br	0,00977 »
Mg Cl ²	0,28020 »
Ca Cl ²	0,32003 »
Ca SO ⁴	1,44142 »
Ca CO ³	0,15220 »
Fe CO ³	0,01287 »
Si O ²	0,00937 »
	233,74726 gr

Az összes alkotórészek mennyisége: 233,74726 »

A víz hőmérséklete: alig lehet egy számmal kifejezni, mert a tó különböző pontjain és különböző

mélységben a hőmérséklet nagyon változik. Említettem, hogy a tóba kis hegyi patak vize ömlik, mely a tó felületén terjed el; a tó vizének olyan nagy a fajtsulya, (1,17377), hogy ez okból az édes víz nem elegyedik vele azonnal. Ennek megfelelőleg a víz hőmérséklete a felszínen és néhány centiméter mélységben 16-20°, mélyebben azonban már 30-40° s már három-négy méter mélységben 60° C-t is mértünk. Mindamellett a tóban nemcsak lehet fürödni, sőt a fürdés felette kellemes benne. A víz igen nagy fajtsulyánál fogva az ember nem süllyed alá és az is, a ki az uszás mesterségéhez nem ért, bátran s minden veszély nélkül fürödhetik benne. A tóban fürdő még abban a kényelemben is részesül, hogy a víz hőmérsékletét tetszés szerint szabályozhatja. Elegendő ugyanis kézzel vagy lábbal a víz alsóbb meleg rétegeit felkeverni, hogy az a felső réteggel elegyedjék. Ha nagyon is felkevertük a vizet s hőmérséklete nagyon is magas lett, akkor egy két tempóval odább uszunk s ott már ismét langyos vagy éppen hideg réteget találunk.

Úgy vagyunk értesülve, hogy a tó tulajdonosa nagyobb szabású fürdőtelepet szándékozik létesíteni, a mi meg is érdemli a fáradságot és költséget. Hazánk, különösen pedig Erdély bővelkedik természeti ritkaságokban. Ott van a Büdös barlang, a Sz.-Anna tó, a Pokolsár (Kovácsna) stb. s most ezekhez csatlakozik a nagy, forró sóoldattal teit Illyés-tó, melyet festői szép vidék környez. Ez a tó megérdemli, hogy virágzó fürdőtelep létesüljön rajta, mert vizének kémiai alkata mint hőmérséklete, valamint a vidék szűz levegője biztosítékot szolgáltatnak arra nézve, hogy számos szenvedő vizszaszerzi itt legnagyobb kincsét, egészségét.

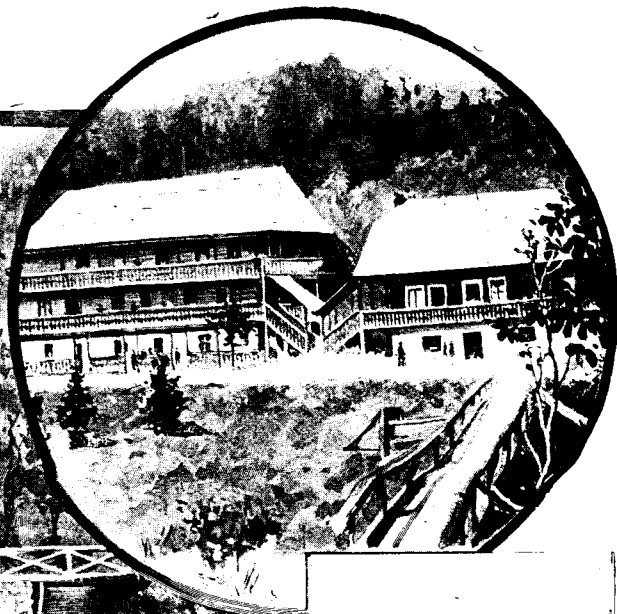
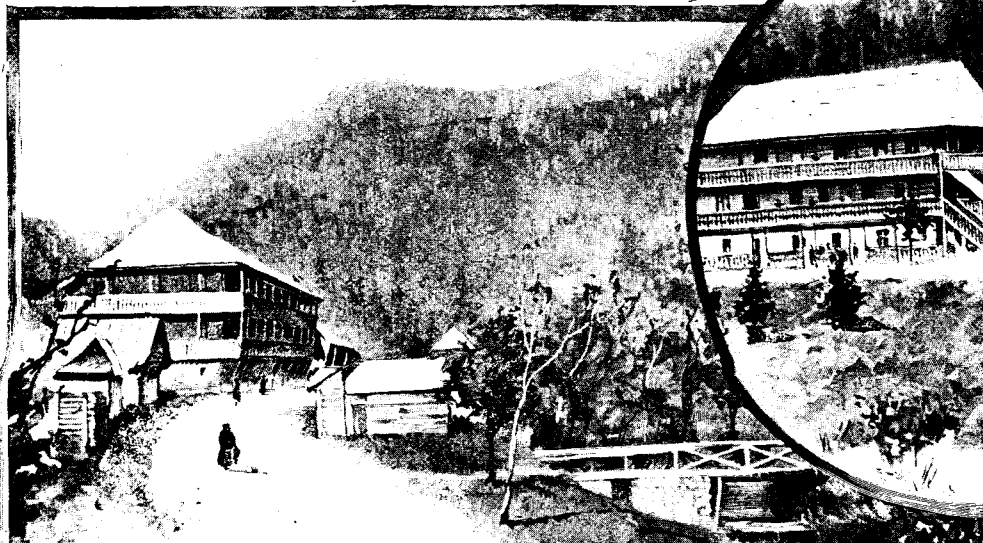
Ha az Illyés-tó vizének kémiai alkata más hasonló vizekével összehasonlítjuk, kitűnik, hogy az Illyés-tó vize ezek között is első helyet foglal el.

A lényeges alkotórészek mennyisége egy literben:

	konyhasó	bromid	carbonat
Hall (Tyrol)	255,5	0,044	---
Ischl	236,1	0,012	---
Aussee	233,6	---	---
Gmunden	233,6	---	---
Reichenhall	244,3	0,030	---
Kreuznach	164,0	0,620	---
Kolozs	219,0	---	---
Görgény-Sóakna	240,0	---	---
Vizakna	157,6	---	---
Maros-Ujvár	200,0	---	---
Illyés-tó	233,7	0,009	0,165

Az összehasonlításból kitűnik, hogy az Illyés-tó kémiai alkata nézve bármelyik sóforrás vizével kiálja a versenyt. Abban azonban vetélytársait felülmúlja, hogy hőmérséklete ezeknél sokkal magasabb. Tekintve még a víz tömegét, a vidék szépségét és egészséges voltát: az Illyés tavat első rangú sósviznek kell elismernünk, s meglehetünk győződve, hogy ha megfelelő fürdőintézet létesül rajta, csakhamar a legelső rangú sós-gyógyító víz hírnevére fog szert tenni.

KÁSZON-FÜRDŐ

Irta:

Hankó Vilmos dr

I.

Helyrajz

A Fő-forrás nemcsak az ivókurához szolgáltat vizet, hanem a meleg fürdőkhöz is. A meleg fürdő mellé csinos kis fődött sétahelyet építettek. A meleg fürdő házában 8 fürdőszoba van, összesen 16 káddal.

A telep többi forrásai a tükörfüldőt (két tükör 8 kabinnal) látják el vízzel. A telep-től félóra járásnyira délre, egy igen bő savanyúvas forrás bugyog fel, melyet a nép „Szemvíz“-kútnak nevez, mert vizét a szembetegek használják, még pedig sokszor bámulatos eredménnyel.

2. A fürdő-telep.

A fürdőt jól gondozott park veszi körül, melynek fenyő-sétautai összeolvadnak a völgyet s hegyeket borító erdő utával; az erdőtől 1—2 óra járásnyira már az ős fenyőerdők régiója kezdődik.

A fürdő 714 méter magasan fekszik a tenger színe felett; magas fekvéséhez képest klímája havasi. Minden oldalról magas hegyek vevén körül, a levegő magas fekvése daczára kellemes, enyhe. Teljes szélcsend, a környező erdőtől balzsamos, a havasi virágpompában díszlő mezőktől illatos, tiszta levegő, portól mentessé az, a mi a kászoni fürdőt jellemzi.

Kászonnak kedvező fekvésénél és meteorológiai viszonyainál fogva, mint *klimatikus gyógyító-helynek* is nagy jelentősége van; mint ilyen nagyon alkalmas nyári tartózkodó-hely mindazoknak, kik tartós betegség, vagy kimerítő munka után üdülni akarnak.

Szép Erdélyországnak keleti határán, Kászon kies földjén, ott, hol a Borpatak szűk völgye erős hegyekkel bekerített gyönyörű völgykatlanáig, Kászon-Jakabfalva községtől fél óra járásnyira fekszik a kászonjakabfalvi, vagy a hogy közönségesen nevezni szokták: a *kászoni fürdő*.

Kászon nem luxus-fürdő; gyógyító tényezőinek csodás gyógyító erejét a maga vonzó egyszerűségében kínálja a szenvedő emberiségnek.

A fürdőtelep néhány szerény külsejű házból: vendéglőből, fürdő- és lakóházból áll; ezekben mintegy ötven csinosan berendezett, egészséges szoba áll a vendégek rendelkezésére. A telepen buzognak fel nagy részben a fürdő forrásai is.

Ezek közül a „Fő-forrás“ alkotja a telepnek úgyszólván középpontját. Egy homokkő-sziklából előtörő gazdag savanyú-víz-torrás ez, mely fölött díszes kioszk emelkedik; a vizet a rendkívül nagy szénsavmennyiség, benne előforduló jó-, vas- és nátriumsók a legkitűnőbb élvezeti és gyógyító vizek közé sorolják. Erdély egy részében, úgyszintén oláhországban a „kászoni borvíz“ kelendő forgalmi cikk.

Egy csendes oázis ez a fürdő, a hová nem hat el a nyüzsgő sokaság ideg-bántó zaja. A völgy csupán csak a természet zajától hangos; ezek a hangok azonban jól esnek, éltetnek; a kásznói fürdőn az embernek igazán madárdal az ébresztője, patak csobogása, erdő zúgása az altatója. Ez a természeti szépségekben bővelkedő vidék igen jótékonyan hat sok betegre még a gyógyító tényezők igénybe vétele nélkül is.

A kásznói fürdő kitűnő levegőjénél, páratlan vizénél, olesóságánál fogva igen alkalmas arra, hogy a hosszú munkában eláradt lélek ott rázza le gondjait, felejtse el bajait, ott pihenje ki fáradalmait, s szerezzon új erőt az új munkához. A nagyobb fürdők nem felelnek meg e czélnak; sokkal több bennök az izgalom, a városi zaj, láрма, semhogy a lélek a kívánt nyugalom megtaláljais élvezhesse.

3. A gyógyító források.

A kásznói fürdő gyógyító forrásai közül a Fő-kút, Borvíz-kút és Szemvíz kút egy-egy literében a következő alkotórészek vannak (Hankó Vilmos elemzése 1895):

	Főkút	Borvíz-kút	Szemvíz-kút
Natriumbicarbonat	1'6332	0'6424	0'0818 gr.
Calciumbicarbonat	2'4109	0'8752	0'2187 „
Magnesiumbicarbonat	0'2694	0.1739	0'0498 „
Vasbicarbonat — —	0'0473	0'0759	0'0063 „
Manganbicarbonat	0'0067	0'0064	0'0019 „
Chlorlithium — —	0'0704	—	— „
Chlorkalium — —	0'0618	0'0329	0'0075 „
Chlornatrium — —	0'0649	—	— „
Jodnatrium — —	0'0070	—	— „
Calciumsulfat —	0'0059	0'0420	0'0154 „
Lithiumbicarbonat	—	0'0291	0'0058 „
Kaliumbicarbonat	—	0'0035	0'0023 „
Aluminium oxid.	—	—	0'0018 „
Kovasav — —	0'0447	0'0797	0'0383 „
Borsav — —	Nyomok	—	Nyomok
Összesen	4'6222	1'9610	0'4296 gr.
Szabad szénsav —	2'4487	1'9801	1'2503 gr.
Szabad szénsav térfog. 1242'3 c. c.	1024'6 c. c.	625'1 c. c.	
Kénhidrogén — —	—	—	0'0006 gr.
Hőmérséklet — —	9'3°C	8'5°C	10'0°C

A kásznói „Fő kút” vize lúgos savanyú víz, nagy szabad- és félig kötött szénsav-, valamint jelentékeny natriumbicarbonat tartalommal. A víz lényeges alkotórészei még: a lithium és a jod.

A hasonló természetű vizek között leginkább a giesshübeli vízzel hasonlítható össze, a melylyel minden tekintetben kiállja a versenyt. So:tan áldják ezt a vizet, mert jódtartalmánál fogva már sok nehéz skrofulozus bajnak volt gyógyítója. Nincs is e bajban kellemesebb s egyúttal hathatósabb orvosság a kásznói víznél. Kősziklából fakadván, mentes minden földi tisztátalanságtól; ehhez képest — különösen járványok idején — igazán megbecsülhetetlen. Borral keverve pedig a képhez ő legkellemesebb üdítő itál.

A „Borvíz-kút” vize vasas savanyúvíz. Összetételére nézve legközelebb áll a spaai Souveniére, a hazaiak közül a lubló Amália vízéhez. Előnye a vasas vizek felett, hogy a vasbicarbonatnak és a többi carbonatoknak egymáshoz való viszonya olyan, hogy a vasnak az emésztésre káros hatásától nem kell tartani.

A „Szemvíz-kút” vize kénes savanyú víz.

4. A kásznói borvíz gyógyító hatása.

Előkelő erdélyi orvosok egyhangú nyilatkozata szerint, a kásznói Fő-kút vize a következő bajokban kiváló hatású:

1. *A lélekző- és emésztőszervek hurutos betegségei.* Köhögés, rekedtség. Gégehurut. Gyomor- és bélhurut. Gyomorégés. Étvágyhiány, sat.

2. *Köszvény.*

8. *Vesebajok.*

4. *Vérszegénység és kimerülésen alapuló idegbajok.*

5. *Skrofula* Angol kór. Különösen a gyermeknél fellépő skrofulozus bajokban nyilvánul a víz hatása szembetűnően.

Boleman István dr. kir. tanácsos, az országos közegészségügyi tanács tagja szerint, a görvélyesség, tüdőbajok, gyomorbántalmak, alhasi pangások ellen jó sikerrel használják a kásznói vizet, mely mint diatetikus ital is nagyon becses.

Bókay Árpád dr. a budapesti tud. egyetem tanára pedig a kásznói vizet azok közé a szép jövőre bíró luxus vizek közé sorolja, melyek feltűnést keltenek gondos és szakszerű kezelésük s kellemes ízük által. Véleménye szerint a *kásznói víz a giesshübli és kron-dorfi vízzel bátran kiállja a versenyt.*

5. Szállás-, étkezés- és fürdőáruk. Zenedíj.

A kásznói fürdőn a szobák napi ára: 60 krtól 1 frt 20 krig. A meleg fürdő ára ruhával 45 kr. A hideg fürdő ugyancsak ruhával 20 kr. Ételmezés napjára 1 frt 50 kr. Zenedíj czimén a család 6 frtot, egyes személy 3 frtot fizet.

6. Utazás.

Kézdi-Vásárhelytől, az utolsó állomástól 3 órán át kell kocsiznunk, míg az innen 26 kilométernyire fekvő kásznói fürdőbe érkezünk. Kézdi-Vásárhelyen kényelmes kocsik minden időben kaphatók. A kocsidíj 5 frt.

A kásznói fürdő tulajdonosai: néhai Balásy Lajos nagybírtokos örökösei. A fürdő orvosa: *Csiszár Miklós* dr.

Székelyföldi fürdők, ásványviz-kereskedés.

-- A maros-vásárhelyi keresk. és iparkamara mult évi jelentéséből. —

A székelyföldi fürdők és ásványvizek kamara-kerületünk egyik legnagyobb kiaknázhatatlan kincsét alkotják. Természettől megáldott csodás szépség, levegő, gyógyítóerő és kifogyhatlan bőség jellemzi valamennyit.

Sziklás bérczek között, erdők által koszoruzott völgyekben, történelmi nevezetességek s csodás jelenségek által érdekessé téve, de jobbra elzárva feküsznek a nagyvilágtól és mindaz, a mi drága gyöngyöt ér, ma még nagyon is korlátolt viszonyok között, nehézkösen és nagy áldozatok árán kerül az üdülést és gyógyulást kereső nagy közönség egy kis töredéke elé.

A míg hazarészünk e mesés kincs birtokában tengődik, kül-államok mesterséges, kevésbé érdekes és értékes fürdői szaporodnak, gazdagodnak és maguk felé terelik Európa figyelmét.

Mert nálunk nem volt és fájdalom, ma is kevés az olyan ember, vagy testület, kinek szava elhallatszanék messzire, ki egész erejével törekednék a Székelyföld felé terelni a közfigyelmet.

Hankó dr. a «Székelyföld fürdői» és «Székelyföld leírása» című műveiben a közvetlen tapasztalat megdönthetetlen bizonyítékaival állott fel a Székelyföld mellett, az Erdélyi Kárpát-Egyesület *Erdély* című ki-tűnő és sűrűn illusztrált folyóiratával, gyakori tömeges kirándulásával, havasi és fürdői szállóival csalogatja a szenvedő, gyógyulni, üdülni és szórakozni vágyó emberiséget ide, azonban hiányzik a teremtő erővel, kereskedelmi zseniállítással megáldott közvetlen érdekeltég.

Kis vagyonnal rendelkező egyesek, szövetkezetek és más erkölcsi testületek birtokában, kik csekély befektetésük kamataira nem várhatnak — alig képesek a mindinkább fokozódó igényeket kielégíteni, a kezelésük alatt álló fürdőnek és gyógyító-víznek hírnevét és forgalmát szükség és érdem szerint emelni. Nincs meg a kitartásuk a százhányú újításra; nincs meg a helyes tervük, nem tudják reorganizálni a fürdőket részint rajtuk muló, részint rajtuk kívül álló okok miatt.

És ez a mi fáj és elcsavarja a csak félig-meddig világlátott székely fürdő-tulajdonos szívét és ajkát panasza nyitásra.

A mi közönségünk elkényeztetett és követelő s szinte el lehet mondani, követelőbb itthon, mint külföldön, hová vagyonának javarésztét hordja, de a honnan nem ritka esetben csalódottan tér vissza.

Egyedül elfogadható mentségük azoknak, kik a külsőségekben, mesterművekben, — de nem a természet csodás pazarságában, gyógyító-erőben és levegőben — keresik és találják a vonzóerőt, az, hogy a mi fürdőink nincsenek jól berendezve, nehezen megközelíthetők és aránylag drágák.

Nem gondolják meg, hogy a fürdő jóformán nem annyira magán tulajdon, mint inkább közkincs, melyhez hozzáférhet az egészségben megrongált és üdülésre kényszerített szegény és gazdag egyaránt, de a melynek berendezéséhez és emeléséhez egy fillért sem adtak; más szóval távol maradtak tőle és pénzükkel külföldi fürdők javát mozdították elő. Lennének csak kellő számú vendégei a székelyföldi fürdőknek, majd megmutatnák azok, hogy a pártolást ily tekintetekből is meg tudnák jutalmazni. Utolérnék ők a fantastikus képzeletet is, csak lenne mivel.

Fürdőink emelésére tehát első lépés, legalább egyidőre, a tulcsigázott igények lealkuvása, azok meg-

ismertetése, a közönség részéről a tömeges látogatás és a forgalomnak megteremtése. Ez nem speciális székely érdek, hanem állami érdek. *Kívánatos volna a székelyföldi fürdők érdekében Hankó Vilmos dr. «Székelyföld» és «Székelyföld fürdői» című munkáinak és az «E. K. E.» «Erdély» című folyóiratának a hazában, esetleg külföldön való elterjesztéséről gondoskodni, hogy e kiváló művek és folyóiratból széles körben megismerjék a mi viszonyainkat és kincseinket.*

A mi fürdőink megközelítését illeti, az állapotok sokat javultak, mindazonáltal sok kívánnivaló van e tekintetben is.

A szász régen — gyergyói és sepsi-szentgyörgy — földvári vasút — melynek fölépítését e helyen is bátrak vagyunk szorgalmazni — ismét egy hatalmas lépés lesz fürdőink s egész közgazdasági állapotunk javítására.

Fürdőink megközeleítése könnyebb lesz s ha a nagy közönség kellően tálékoztatik, bizonyára tömegebben látogatja, mert azoknál jobbat Európában alig talál.

A drágaságra vonatkozó panaszok is arra vezethetők vissza, hogy a fürdőtulajdonosok kénytelenek a fürdők fentartásának költségeit annyi embertől beszédni, a hány ott megjelenik; tömeges látogatásnál az árak aránylag kisebbek. Az építkezést, berendezést és parkírozást ezek befolyásolják.

Az építkezésbe vert pénz ez ideig holt tőke, mert az építkezés, mit fürdő tulajdonosaink általános szépségeti, kényelmi és egészségi szempontból tehettek, legtöbb helyt nem felel meg a fokozott igényeknek, miért rossz híret keltik s talán éppen ezért fürdőinknek nem mindig akad látogatója s ha akad is, 8—12 heti használat után az épületeket az év többi részére be kell csukni. Azonban erre az időre is terheli a házbér-adó, jövedelem-adó, községi pótdadó stb, melynek nagysága ellen a fürdőtulajdonosok egyformán panaszkodnak. Az állapotokon az új épületek 40 évi adómentessé tételével, 2—3^{0/0}-os jelzálogos államkölcsönrel, a befestéshez, parkírozáshoz szükséges díszfák ingyen adományozásával lehetne segíteni, hogy felszabaduljanak fürdőtulajdonosaink a különben heláthatatlan ideig eltartó maradiságtól, nyügtől, melybe őket az állandó pénztelenség s az említett bajok miatt állandó veszteségek sodorják.

Szükségese volna ez a segítség azért is, hogy az állam befolyást gyakorolhasson fürdőinkre egészségi és orvos rendőri szempontból, vagy legalább a kölcsönt ily követelések betartásától tenné függővé. Mert eltekintve a természeti szépség és nagy gyógyerőtől, melyet a természet pazar kézzel szórt fürdőinkre, az építkezések egészségi szempontból, a fürdők kezelése egészségi és orvos rendőri szempontból is kívánnivalót hagynak fenn. Kiszorítandók volnának a nedves lakások, melyek itt-ott a talajviszonyok miatt találhatóak.

Fürdőinkre a fürdők helyben való használatán, a tömeges látogatottságon kívül nagy fontosságú kérdés a csodás gyógyerővel bíró vizek forgalomba hozatalának kérdése. Olvassuk Dr. *Hankó Vilmostól*, hogy a tárgyalat évben nyolczvan magyar fürdő ásványvíz forgalma csak 23—24 millió palaczk volt, holott a kronthali Apollinarisból 17 milliót, a cseh giesshüblí vízből — milyen legalább is 20 van hazánkban, 7 millió palaczkot adtak el. Ausztriából 600 ezer forint értékű olyan vizet hoztak be hozzánk, melylyel szemben a hasonló természetű vizeknek egész sorozatát állíthatjuk.

A giesshüblí, krondorfí, bílini, preblauí, radcini és vichyvel szembe állíthatjuk a bodoki Matild vizet; a kronthali wildingeni pótolható a borszékivel, borhegyivel, búkszádival, kovásznaival; a spaai az előpatakival; a schwalbachí a borszéki Kossuth kút vizével; a fransbadi a tu-nádival, stb.

És mégis a mi vizünk lezorúl a piacról. Elismerjük, hogy az ásványvíz-kereskedésből eredő hátrá-

nyok részben a fürdőkezelőségek csekély vállalkozó szellemére és indolentiájára vezethetők vissza, mert ugyancsak keveset tesznek arra, hogy fürdőink kitűnő tulajdonságai s vizeink gyógyhatása, stb. a hír szárnyára kerüljenek, de fel kell említenünk azon már többször elpanaszolt körülményt is, hogy szállítási nehézségekkel küzdenek. Panaszoknak a víz és üres üveg szállítási díjtételei miatt egyeránt. Tekintettel a nagy importra, mely mellett hazai ásványvizeink mint holt érték vesznek el, bátrak vagyunk ismételten is kérni a kereskedelemügyi miniszter urat hogy ásványvizeink szállítására a lehető legmesszebb menő kedvezményt biztosítani kegyeskedjék.

A szállítási kedvezmény további megtagadása érzékeny károsodásnak teszi ki az ásványvíztulajdonosokat, mert korlátozza a töltést, melyre ujabban egészen szakszerűen rendezkedtek be; lehetetlenné teszi az üres üvegek visszavételét, mi miatt akárhány üzleti összeköttetést fölbontanak.

Ásványvizeink egyik legnagyobb piacza eddig Oláhország volt. Most azonban a rumán kormány megtagadta több ásványvíztől a beszállításra vonatkozó engedélyt azon indokból, hogy némelyik, pl. a Baross-forrás vize Rumániában nem volt vegyelemezve. A kérdéses vizek tulajdonosai már egy év óta megtették a lépéseket, vizeiknek Rumániában leendő vegyelemzése céljából, mindazonáltal czélt nem értek, mert úgyk 1000—1200 fit lefizetés után is stagnál.

Ezen körülmény szűkséggé tenné a külföldi kötelezővé tett vegyelemzések nemzetközi szabályozását, hogy a víz export elé ily hosszú időre terjedő akadályokat ne gördítsenek bár azon államok, melyekben a kérdéses víz nagy keresletnek örvend.

Előző évi jelentéseinkben terjedelmesen ismertettük fürdőink helyzetét, azért most a hiányosan beküldött adatok nyomán csak a lényegesebb változásokról és a kapcsolatosan felhozható javaslatokról emlékeztünk meg az alábbiakban:

Marostordavármegyének három fürdője van: *Görgény-sóaknána*, *Alsó-Idécs* és *Szováta*, mind a három reumatikus bajban szenvedő emberek bajának enyhítésére szolgáló sósfürdő.

Görgény-Sóaknának (Zsabonicza) 524 állandó, 713 ideiglenes és így összesen 1237 vendége volt. Ez a szám emelkedést mutat az 1896. évvel szemben, mi mindenesetre a gyógyfürdő kitűnő hatásának tulajdonítható.

1897-ben a fürdőn egy kényelmes berendezésű iszapfürdővel, egy sósvíz medenczével és zuhanynyal gyarapodott.

Alsó-Idécs szintén látogatottabb volt, mint az előző évben. Mindazonáltal rendes vendégeink száma nem haladta meg a 80 at. A napi átjáró 10—20—30 vendég csinált a fürdőnek némi forgalmat, mely az ágostai evangélikus egyház tulajdona.

Nagy hátrányára van e fürdőnek, hogy nincs kellően befásítva és Szászrégentől nincs jó közlekedő útja. Az érdekelt közönség az állami útból Magyarregennél kiágazó, Alsó-Idécs, Felső-Idécsen átmenő és Maros-Vécsnél az állami útba ismét visszatérő útszakasznak a törvényhatósági utak közé leendő felvételét kéri, mely kérést bátrak vagyunk a kereskedelemügyi miniszter úr nagybecsű figyelmébe ajánlani. Ez az ügy most éppen felelkezés alatt áll.

Kívánatos volna továbbá gyümölcs-, és díszfák adományozása által elősegíteni e fürdő befásítását.

Szovátról adatokat nem kaptunk. Értesítéseink alapján azonban feljegyezhetjük, hogy még mindig a régi elhagyatott állapotban van.

Csikmegeye (Borszék, Tusnád, Csik-Zsögöd, Csicsó, Kászon-Jakabfalva, Kászon-Impér, Csik-Somlyó, Csik-Szereda, Bükszád, Bélbor, Csik-Szentmárton, stb.) nagyobb-kisebb jelentőségű fürdőiről nagyon is hiányo-

san emlékezhetünk meg, mivel csak Tusnádról bírnak némi adatokat.

E fürdőben 754 bel- és 455 külföldi állandó vendég volt; tehát 159-el több mint az előző évben.

A tulajdonos szövetkezet minden lehető elkövet, hogy a már is világfürdő jellegével bíró Tusnád a fokozott igényeknek hovatovább jobban megfeleljen.

A tárgyalt évben gyarapodott a jódtartalmú „*Rezső-fürdő*”-vel, melyben két nagy medence és 56 vetkező van. Ugyanezen évben épült az új gyógyítócsarnok, a modern kiválmónak megfelelő tánc-, társalkodó-, zongora-teremmel, kávéház, cukrász és étkező helyiségekkel; nyitott verendával, fedett sétálóval, kereskedői helyiségekkel, orvosi, fürdőbiztosítókasszal és irodával.

Ezen építkezések jóformán kimerítették a szövetkezet anyagi erejét, mi miatt nem képes a vendégek befogadására elegendő lakhelyiségről gondoskodni, s 2—3%-os jelzálogos törleszhető államkölcsön engedélyezését kéri. Bátrak vagyunk e kérelmet a kereskedelemügyi miniszter úr szíves jóindulattal figyelmébe ajánlani. Tusnád a székelyföld egyik elsőrendű fürdője, melyet az idegenek a többi fürdőkhöz viszonyítva legnagyobb számmal látogatnak.

Kászon-Impér vize „*Répati*” név alatt közkezdveltségnek és nagy keresletnek örvend.

Háromszékvármegye fürdői: Előpatak, Málnás, Kovászna, Kézdi-Polyán, Mikó Ujfalu és Sepsí-Bodok. Sajnos, hogy innen is csak Málnás és Sepsí-Bodok adatait sorolhatjuk föl, a fürdőtulajdonosok érthetetlen indolentiája miatt.

Málnás fürdőben semmi újítás nincs. Természetesen itt is az anyagi gondok vetnek gátat. Éppen emiatt a földbirtokos-ság áruba bocsátotta. A sepsiszentgyörgy-földvári vasút, hitünk szerint, meghozza e fürdő forgalmát s lehetővé teszi, hogy piaczképe ásványvizét forgalombá hozza. Anyagi helyzetén ez idő szerint csak egy nagyobb 40—50 ezer forintos kamatmentes államkölcsön segíthetne. Ennyi befektetés mellett a régebben jó hírnévnek örvendett Málnás, országos híré fürdővé nőné ki magát.

Sepsí-Bodoknak inkább kitűnő gyógyítóerejű vize szerzett hírnevet. Utóbbi időben „*Matild forrás*” név a ett kerül forgalomba. Rumániába való szállítása azonban pár év óta megakadt, s folytonos utánjárással sem lehetett annyira menni, hogy e víz számára, melynek Rumániában concurense akadt, a beviteli engedély megadásék.

Udvarhelymegye fürdői közül első helyen áll Korond és Homoród, de a kisebb szabású fürdők egész sorozata van még itt. Nevezetesen: Szejké, Lobogó, Dobogó, Székelyfűred, Kiruly, Baross, Borhegy stb.

Korond új tulajdonosa, nagy befektetéseket tett Korond emelése érdekében. Mindazonáltal Erdély Gleichenbergje (dr. *Hankó*) ezideig még nem részesült megérdemelt támogatásban, mert el volt és el van zárva a világoralomtól. Ujabban a Kisküküllő-völgyi vasútn reménykedik, melyet kívánatos volna Parajdig felvinni, részint az ottani sóbánya és rengeteg erdőért, részint pedig e nagyobb méltánylást és támogatást érdemlő kitűnő gyógyító hatású fürdőért. Vendégeinek száma 200 volt.

Homoród fürdőnek 330 vendége és 250 hektoliter vízforgalma üzleti hanyatlást jelent. Éppen ezért semminemű újítást nem tehetett a tárgyalt évben.

Kiruly kitűnő levegőjű és gyógyítóhatású fürdő annyira el van szigetelve, hogy szekérrel is csak egy oldalról közelíthető meg erdei döcögős vízmosta úton. 10—13 család látogatja, kik ott maguknak nyaralókat építettek. Kirulyhoz egy jó útnak megnyitása kívánatos volna e fürdő fellendítése céljából, esetleg a törvényhatóság támogatásával is. Bibarczfalvát inkább a „*Baross-forrás*” név alatt pár év óta forgalomba hozott

gyógyító víz teszi érdekessé. Piacza a belföldön kívül Oláhország volt, de most a rumán kormány kitiltotta az ottani vegyelemzés hiányának ürügye alatt s a tulajdonosnak sok utánjárás és költsékezés után sem sikerült még a vegyelemzéshez és a beviteli engedélyhez jutnia.

Vízforgalma 218800 liter volt, előbbi években négyszer ennyit hozhatott forgalomba.

A székelyföldi fürdők állapotát s az itt-ott felhozott javaslatokat ismételten és tisztelettel vagyunk bátrak a kereskedelemügyi miniszter úr nagybecsű figyelmébe ajánlani kérvén, hogy a székelyföld jó, felfogott érdekében azokat elfogadni és megvalósítani méltóztassék.

KÜLÖNFÉLÉK.

A FÜRDŐ-TÖRVÉNY.

Az E. K. E. balneológiai szakosztálya a fürdő-törvény tárgyában a belügyminiszterhez a következő feliratot intézte:

Nagyméltóságú Miniszter úr!

Kegyelmes Urunk!

Az Erdélyi Kárpát-Egyesület az erdélyi fürdők közös érdekeinek felkarolása, előbbre vitele és azok szélesebb körben való megismertetése céljából saját kebelében balneológiai osztályt szervezett.

Mi, kik feladatunkhoz hiven körültekintő gonddal észleljük az idegen fürdők haladásának feltételeit, éber figyelemmel kísérjük a mi fürdők fejlődésének mozzanatait s kik megfeszített erővel munkálkodunk, hogy tevékenységünk tárgya egykor nemzetgazdasági értékéhez képest országrészünk gazdasági életének tényezője legyen, — mi, jól ismerjük azokat a sebeket, melyektől fürdővállalataink véreznek.

Az erdélyi részekben 41 fürdő kínálja az alkalmat az olcsó nyaralásra; 41 fürdő kínálja az üdülésnek és egészségfentartásnak olcsó és kenyeelmes módjait. Ezt a 41 fürdőt alig látogatja összesen 7000 vendég. Ott állanak ezek gyógyító tényezőiknek, kincseiknek minden csodájával ismeretlenül, szegényen, elhagyatottan.

Az erdélyi részek Istentől gazdagon megáldott fürdői — bár fejlődésük állandó és fokozatos — nem vehetik fel a versenyt az idegen fürdőkkel, melyeknek érdekében nagy üzleti tőkével s nagy reklámmal dolgoznak tulajdonosaik.

A mi fürdőinknek legnagyobb baja: a szegénység.

Tervszerű fejlesztésükhöz, azon

vivmányok gyors életbeléptetéséhez, melyeket a haladó kor lépten-nyomon felszínre vet, nincs mindig elég anyagi erő rendelkezésre.

Csoda-e, ha fürdőink nagy része nem képes lépést tartani a külföldiekkel, ha a mi fürdőink nem állanak olyan fokon, mint ezt a fejlett izlés a maga jogosult igényeivel megköveteli.

Az egészséges versenyhez mulhatatlanul szükséges, hogy fürdőink birtokában legyenek a haladás azon eszközeinek, melyeknek a külföldiek azt a magas kulturális nívout köszönik, a melyen állanak.

A fürdő vállalat, — ha versenyképes akar lenni — folytonos áldozatot követel. Ez gazdasági életünknek az a mezeje, a hol a legkívánatosabb az a termékenyítő hatás, melyet a pénz — okosan felhasználva — kifejtteni képes.

Nem kell Nagyméltóságod előtt hosszasan fejtegetnünk, hogy csak olcsó tőkével lehet egészséges vállalatokat létrehozni, s azokat fenntartani.

Hogy fürdővállalataink a közvagyonosodás és közegészség érdekében nem tölthetik be missziójukat úgy, mint kellene, annak legfőbb oka az, hogy az időnként szükségessé vált befektetésekre olcsó pénzhez nem juthatnak. Az osztrák-magyar bank inicitatívájára ugyanis hazai pénzintézeteink azt az elvet követik, hogy fürdőkre pénzt nem kölcsönöznek; a fürdők tehát, — azon címen, hogy forrásaik kiapadhatnak, ki vannak zárva a hitelobjektumok, a hitelképes vállalatok sorából, legitim üzleteknek el nem ismertettek.

Kegyelmes Urunk! Ilyen fontos közgazdasági ágat nem szabad segítség nélkül hagyni. Hódoló tisztelettel járulunk Nagyméltóságod — mint fürdőügyünk lelkes apostola elé — kérésünkkel: kegyeskedjék magas intézkedése tárgyává tenni: hogy az Országos Balneologia Egyesület által beterjesztett fürdő-törvényja-

vaslat *mielőbb* létesüljön. Nagy súlyt fektetünk arra, hogy *mielőbb* létesüljön, mert késedelemmel a bajok egyik-másik fürdőnkre nézve könnyen végzetessé válhatnak.

Kérésünk kegyes teljesítésével Nagyméltóságodnak ez a rendelkezése a magyar fürdő ügynek új aeráját, fogja megnyitni, a melynyiben fürdő-törvényjavaslatban orvosolva látjuk fürdőügyünk minden baját, ezek között a legsúlyosabbat is, azt, a mely eddig útját állotta annak, hogy fürdővállalataink hitel-igényei érdekeiknek megfelelő ki-elégítést találjanak.

Kérésünk elbírálását Nagyméltóságod kegyes jóindulatába ajánlván, maradtunk

Kolozsvárt, 1898. okt. 26.

Nagyméltóságú Miniszter úr
hazafias szolgálai:

Feilitzsch Ártur br., Radnóti Dezső,
társelnök. főtitkár.

E felterjesztésre a belügyminiszter ezt a választ adta:

Az Erdélyrészi Kárpát-Egyesület
Elnökségének

Kolozsvárt.

Múlt évi október 26 án 87. szám alatt kelt felterjesztésére értesitem az Elnökséget, hogy az Orsz. balneológiai egyesület által nálam benyújtott fürdő-törvényjavaslat-tervezet a vezetésem alatt álló miniszteriumban tényleg tárgyalás alatt áll.

Miután azonban annak végleges szövegezése azon különféle érdekek-nél fogva, a melyeket érint, nagy nehézségekbe ütközik s a tárgyalások, melyeken a belügyminiszteriumon kívül a földmivelésügyi és a pénzügyi miniszteriumok, továbbá az Orsz. balneológiai egyesület is képviselve vannak, hosszabb időt igényelnek, az elnökség felterjesztésében kifejezett kérelem megvalósí-

tását — jóllehet teljesen méltány-
lom az abban felhozott indokokat,
oly közel jövőre, a mint az tényleg
kívánatos volna, nem helyezhetem
kilátásba. Az elnökség tájékoztató-
sára azonban már most megjegy-
zem, hogy a fürdő-ügy terén észlelt
pangás és tespedés javulása a tör-
vényektől s így ettől a specialis tör-
vénytől sem várható.

Az abban tervezett legnagyobb
kedvezmény: t. i. a 20 évi adó-
mentesség nem lesz új, a me nyi-
ben azt már az 1896. évi XIV.
t. cz. is biztosította a gyógyítófürdők
számára s annak üdvös behatása
alatt mindama fürdőtulajdonosaink,
a kik a törvényadta kedvező hely-
zetet felhasználni és érdekeiket kel-
lően érvényesíteni tudták, fáradozá-
suknak sikerét is látták; a törvényja-
vaslatban tervbe vett egyéb intéz-
kedések, a közigazgatás szem-
pontjából fogantatosítandó különféle
rendelkezések s a számos apróbb
kedvezmény az 1896. év óta elérhető
20 évi adómentesség mellett pedig
csak másod-ago szerepet játszanak.

Nem is törvényeinken s a rende-
letek hijján múlik a magyar fürdő-
ügy föilendülése, hanem a tulajdo-
nosokon, a mint ez eléggé illusztrálja
az, hogy sem Ausztria s Francia-,
sem Németország nem rendelkezik
a forrásokra és fürdőkre vonatkozó-
lag, a miénkhez hasonló vagy azo-
kat megközelítő intézkedésekkel és
kiváltságos kedvezményekkel, minél-
fogva a közel multban Lütlichben
megtartott V. nemzetközi klimatolo-
giai kongresszus ezen intézkedések
teljes hiánya miatt ilyenek tervezé-
sére nemzetközi bizottságot kül-
dött ki.

De meg a védőterület sincs a nyu-
gati nagy államokban oly sikeres
módon szabályozva, mint nálunk;
ennek daczára fürdők mégis halad-
nak. Mindezeknél fogva ezúttal is
felhivom az elnökséget, hasson a
maga részéről is teljes erővel oda,
hogy az erdélyi források és fürdők
tulajdonosai — saját érdekében —
az eddiginél nagyobb, intensivebb
és eredményesebb működést fejtse-
nek ki, kijelentvén, miszerint az eb-
beli fáradozásokat a rendelkezésemre
álló eszközökkel mindig készség-
gel fogom támogatni.

Budapesten, 1899. január hó 19-én.

Perczel, s. k.

A belügymi uszteriumnak a fürdő-
törvény életbeléptetése dolgában fel-
terjesztet kérésünkre adott válaszából
örömmel értesültünk arról, hogy a
fürdőtörvényjavaslat a belügyminisz-
tériumban komoly tárgyalás alatt
áll. Elismerjük, hogy nálunk sok
történt a fürdők érdekében; jóval
több, mint másutt; kivételes állapo-

taink, szegénységünk azonban ráutál-
nak arra, hogy a fürdőtörvényjavas-
lat életbeléptetését szorgalmazzuk.
Addig is, míg ez a törvény-
javaslat életbe lép, saját hatáskö-
rünkben mindent elfogunk követni
arra nézve, hogy ott, a hol szüksé-
ges, a fürdőtulajdonosokat intensivebb
tevékenységre serkentsük.

FÜRDŐI HÍREK.

**A büdöspataki fürdő fejlö-
dése.** A büdöspataki kénes fürdő
tevékeny tulajdonosa: *Móricz* Károly
birtokos csinos telepét — mint érte-
sülünk — ismét fejlesztette. Lakó- és
fürdőszobákat építtetett, a fürdő kör-
nyékén nagyobb területet befásított.
A tulajdonos áldozó-készségét a fürdő-
látogató közönség minden valószínű-
ség szerint azzal fogja honorálni, hogy
nagyobb számmal fogja felkeresni nagy
hatású forrásait.

Haladó fürdők. Négy erdély-
részi fürdőből kaptunk értesítést; mind
a négy arról a szorgos munkáról be-
szél, melyet a négy fürdőn a tél fo-
lyamán a czélből végeztek, hogy a
juniusban beköszöntő vendégek ott
kedves otthont találjanak. A négy
fürdő, az erdélyirészek négy gyöngye:
Borszék, Korond, Előpatak, Tusnád.
Értesülésünk szerint nagyszabású épít-
kezéseket végeztek a *kolozsi* sósfür-
dőn is

**A bükszádi üveggyár meg-
szűnt.** Egy századévet meghaladó mű-
ködés után a bükszádi üveggyárra
elhatározták a *beszüntetést.* Megsem-
misül, elenyészik, mert nem bírja a
versenyt s a tulajdonos *Mikes* gró-
fok nem tartják fenn többé. A mult
században, ezelőtt 106 esztendővel,
főleg abból a szempontból létesült az
üveggyár, hogy a bükszádi terjedel-
mes bükkerdőségek kihasználhatók le-
gyenek, hogy az őserdő faanyaga ne
korhadjon és pusztuljon el hasznave-
hetetlenül. Bükszád telep is a gyár
révén, az idegenből hozott munkások
számára keletkezett s a telepítvénye-
sekkel létrejött szerződés egyik ne-
vezetes intézkedése éppen az volt,
hogy a szükséges faanyagnak a
gyárhoz való szállítására voltak köte-
lezve. Most megszűnnek az eddigi vi-
szonyok. Nem gyártanak többé üve-

get s az erdősegek fatermékét a vasút
fogja messzire tovaszállítani; míg a
gyári munkások átváltoznak erdei mun-
kásokká, hogy föntartásuk biztosítva
legyen. Fájdalmas érzést kelt, hogy a
Székelyföldnek messzeföldön ismere-
retes üveggyára, a honnan az erdélyi
ásványvízek tulajdonosainak egyrésze
palaczk-szükségletét beszerezte, úgy
miként a Krászna-telepen is történt,
elenyészik s csak a hagyomány fog
róla megemlékezni.

**Hassonbérbe adó fürdők és
ásványvíz-telepek.** A kovásznai für-
dő-részvénytársaság fürdői és ásvány-
vizei, valamint a feredő-gyógyi és domb-
hádi fürdők f. év tavaszától bérbe kiadók.

**Fürdők és fürdő orvosok Ausz-
triában.** Ausztriában a gyógyítóhelyek
száma 1873 óta 30 százalékkal emel-
kedett; jelenleg 270 gyógyítóhely van
(1873: 106), a melyeknek legnagyobb
része (85) Tirolra esik. Azután kö-
vetkezik Stájerország 30, Csehország
25, Karinthia 22 gyógyítóhelyyel. Dal-
mátiában csak 1 gyógyítóhely van.
A fürdőorvosok száma is állandóan
emelkedik s ma 500-ra tehető (1873:
322). Legtöbb orvos (171) esik a cseh-
országi fürdőkre, a melyek közt ismét
Karlsbad válik ki első sorban fürdőor-
vosainak nagy száma által. Tirol, mely
a gyógyítóhelyek számára nézve első
helyen állt, az orvosok tekintetében
messze Csehország mögött maradt s
csak 67-nek ad állandó foglalkozást.
Stájerország 30 gyógyítóhelyén 40 or-
vos, Karinthia 22 gyógyítóhelyén csak
10 orvos üz fürdőorvosi gyakorlatot.

**Fürdőbiztosok levelezésének
portomentessége.** A fürdőbiztosok-
kal a hatóságok és hivatalok részé-
ről közszolgalmati ügyekben történő
hivatalos levelezések, valamint előb-
biek által hivatalos felszólításra adott
válaszok eddig is portómentesek
lévén, Csikmegye alispánjának felter-
jesztésére a kereskedelmi miniszter
megengedte azt is, hogy a fürdőkön
és gyógyító helyeken alkalmazott für-
dő-biztosoknak közbiztonság-ügyek-
ben a hatóságok és hivatalokhoz inté-
zendő (nem ajánlott) levelei portó-
mentesen kezeltesse. A fürdőbiz-
tosok által szétküldött fürdő név-
jegyzékek azonban azután is portó-
kötelesek maradnak.

Egy székely fürdő hanyatlása.
Boldogult *Orbán* Balásznak *Szejké*
nevű gyógyítófürdőjét rozoga állapota
miatt be akarják zárni. A fürdő je-

lenleg per alatt áll s azért nem gondolja senki. Udvarhelymegye közgazgatási bizottsága a törvényszéket megkeresni határozta a fürdő jó karba állítása végett.

SZAKOSZTÁLYI ÜGYEK.

— A balneologiai osztály ülése 1898. decz. 23-án. —

Az E. K. E. balneologiai szakosztálya 1898. decz. 23-án ülést tartott. Jelenvoltak: *Heppes Miklós, Kolbenheyer Bertalan, Gámán Béla dr., Farkas Géza dr., Weiss József, Incze Gerő, Merza Gyula, Kovács Géza és Radnóti Dezső.* Elnökölt *Heppes Miklós*, jegyzett *Kovács Géza.*

Főtítkár jelenti, hogy *Zerkovics Emil József* főherceghez memorandumot intézett az erdélyi fürdők támogatása érdekében. Ő fensége a memorandumot vélemény adás végett a szakosztályhoz tette át. A szakosztály érintkezésbe lép *Zerkovics Emillel* és ennek alapján fog véleményt mondani.

Főtítkár bemutatja a földmivelésügyi miniszter leiratát, melylyel 1000 fnt segítyt utalványoz az osztály céljaira. A szakosztályköszönetet mond a miniszternek a segítyért és a felhasználás iránt a felmerülő szükségletek szerint fog intézkedni.

Főtítkár bemutatja kereskedelmi ügyi miniszter leiratát a Matild- és Baross-ásványvizeknek Rumániába való kivitele tárgyában, valamint általában az ásványvíz kivitel ügyében írt válaszát. A szakosztály örvendetes tudomásul veszi a Matild viznek kieszközölt kiviteli engedélyét, ellenben nem nyugszik meg abban, hogy jövőre a kérések oláh vegyészek által kiállított vegyelemzési bizonyítványokkal szereltessenek fel, hanem kéri, hogy e bizonyítványok, hazai vegyészek által kiállítva és esetleg a miniszter által hitelesítve fogadtassanak el, vagy pedig közzöltessék az egyesülettel a rumán vegyészek hiteles névsora és vegyelemzési tarifája.

A földmivelésügyi miniszter a szakosztály megkeresésére jelzi, hogy Vizakna fürdő fejlesztése érdekében mindezt el fog követni. A szakosztály ezt örvendetes tudomásul veszi.

A Petrosény és vidéke r. társaság igazgatósága Szurdok szorosban Kneip Sebestyén módszere szerint fürdőt kíván szerezni. Kéri a szakosztály támogatását. A szakosztály orvosi szempontból nem helyesli a Kneip-féle rendszert, ellenben mint turisztasági pontot készséggel fogja támogatni, ha a vállalat életre valónak bizonyul.

Az *Orsz. balneologiai egyesület* tavasszal tartandó előadására előadók bejelentését kéri. Az előadások megtartására *Szilvási János dr.* és *Hankó Vilmos dr.* kérendők fel.

Főtítkár jelenti, hogy Homoród fürdőről közegészségügyi szempontból panaszok merültek fel a nyár folyamán, minek következtében az elnökség a belügyminiszterhez fordult orvoslás végett. A szakosztály az elnökség intézkedését jóvá hagyja.

Hankó Vilmos dr. javasolja, hogy a *Fürdőkönyvtár II.* füzeteképen adjon ki a szakosztály egy a fürdők és kútak helyes berendezéséről szóló tanulmányt, III. füzeteképen pedig az erdélyi és külföldi fürdők és ásványvizek összehasonlításáról szóló ismertetést. A szakosztály az indítványt elfogadja és a tanulmányok megírásával *Hankó Vilmos drt* bizza meg. A két munka terjedelmét 6 ívben állapítja meg, kimondván, hogy a költségek a földmivelésügyi miniszter segélyéből fedezendők.

Főtítkár jelenti, hogy az *Erdélyi fürdők és ásványvizek leírása* cz. munka II. kiadása költségeihez hozzájárulásra az összes fürdőket felhívta, azonban ez eredményre nem vezetett. A szakosztály kimondja, hogy még egy felhívást intéz a fürdőtulajdonosokhoz és a menyiben ez sem vezetne célhoz, a munkát egyelőre nem adja ki.

Főtítkár bemutatja azokat a határozatokat, melyeket a különböző vármegyék hoztak az ásványvizek terjesztése ügyében hozzájuk intézett köriratra. A szakosztály megbízza a főtítkárt, hogy azokat csoportosítva *A mi fürdőinkben* közé tegye.

Főtítkár bemutatja a *Fürdőkönyvtár* első füzetét, mely a nevesebb erdélyi fürdők leírását tartalmazza oláh fordításban. Tudomásul szolgál.

Főtítkár jelenti, hogy a német fürdőkönyv sajtó alatt van. Bizományosul *Deiticke* Ferencz hécsi kiadó hajlandó vállalkozni. A szakosztály felhatalmazza a titkári hivatalt, hogy a czéggel a szerződést megkösse.

Főtítkár jelenti, hogy a szakosztály határozata értelmében köriratot küldött szét, melyben felhívtak a fürdők, hogy csinos és díszes prospektusokat adjanak ki, felajánlván az összeállításra nézve a szakosztály támogatását. E köriratra egyetlen egy válasz sem érkezett. A szakosztály sajnálattal veszi tudomásul a fürdő-tulajdonosoknak indolenciáját és kimondja, hogy a sajtóban e dolog felemlítették és újabb köriratban figyelmeztessenek a fürdők, hogy a párisi kiállításra okvetlenül készítsenek díszes prospektusokat, mert azokat az egyesület kiállítani akarja.

Főtítkár előterjeszti a vármegyék jelentéseit az erdélyi fürdőkben tapasztalt hiányokról.

A szakosztály kiadja a főtítkárnak, hogy azokat dolgozza föl, mely dolgozatot a szakosztály fogja terjeszteni azt a miniszterhez és a kereskedelmi- és iparkamarákhoz.

Főtítkár javasolja, hogy a Mátyás-szobor leleplezése alkalmából rendezendő néprajzi kiállítást idejkor a szakosztály balneologiai kiállítást rendezzen és e czélra kérje el *Hankó Vilmos dr.*-től, a ki a párisi kiállítás balneologiai részét rendezzi, a tárgyak másod-példányait, vagy esetleg az eredetieket egy-két hónapra. A szakosztály ily értelemben határoz.

Kolbenheyer Bertalan előterjeszti tájékozás végett Sztojka fürdő ama írásban is benyújtandó kérését, vajjon minő álláspontot foglal el a szakosztály ama tervét illetőleg, hogy nagyobb befektetéssel a vasuti kúpekban és állomásokon a sztojka vizet árusítani akarja. A szakosztály kimondja, hogy általában minden olyan eszmét, mely az erdélyi ásványvizek terjesztését czélozza, a legszívesebben pártol és így a felmerült konkrét esetben is hajlandó az engedély megadásáért közben járni.

Farkas Géza dr. alelnök felemlítvén azt, hogy a vasuti étkezőkben csak Giesshübli viz kapható, javasolja hogy ez ellen felterjesztés intéztessék a keresk. miniszterhez. A szakosztály hozzájárul a javaslatához.

— A balneologiai szakosztály ülése 1899. jan. 31-én. —

Jan. 31-én gyűlést tartott az E. K. E. balneologiai osztálya *Heppes Miklós* táblai tanácselnök vezetése alatt. A gyűlésen részt vettek: *Gámán Béla dr., Szádeczky Gyula dr., Incze Gerő, Versényi György, Merza Gyula, Sigmond Gyárfás, Kolbenheyer Bertalan, Vasvári Aladár (Sztojka), Kovács Géza és Radnóti Dezső.*

Az elnöki megnyitó után *Kovács Géza* olvasta föl a mult gyűlés jegyzőkönyvét, melyet a gyűlés hitelesít.

Radnóti Dezső főtítkár jelenti, hogy a szakosztály fölirt a belügyminiszterhez, hogy a tárgyalás alatt álló fürdőtörvényt mielőbb terjeszse a képviselőház elé. A belügyminiszter válaszában kijelenti, hogy méltányolja ugyan az egyesület okait, de a kérésnek megvalósítását oly közel jövőre nem helyezheti kilátásba, mert a tárgyalások hosszabb időt igényelnek. A szakosztály örömmel győződven meg e leiratból a belügyminiszternek az ügy iránt való teljes jó indulatáról, kimondja, hogy a miniszter leiratát teljes szövegében közli a fürdő- és ásványvíz-tulajdonosokkal. Egyszermind fölkeri a minisztert, hogy a törvény megalkotásáig is járjon közbe, hogy az osztrák-magyar bank a fürdőket is

vegye föl a hitelképes objektumok közé.

Főtávkár jelenti, hogy az orsz. balneológiai kongresszusra előadókul jelentkeztek *Hankó Vilmos dr., Szilvássy János dr. és Radnóti Dezső.* Tudomásul veszi ezt a szakosztály.

Főtávkár jelenti, hogy a nyáron *Homoród* fürdő ellen közegészségügyi hiányok miatt több panasz merült föl. A szakosztály ennek következtében fölírt a belügyminiszterhez, hogy a hiányokat törvényadta jogánál fogva orvosoltassa. A belügyminiszter most értesíti az egyesületet, hogy a b.zottságilag megállapított hiányoknak megszüntetése iránt az illetékes hatóság útján intézkedett. Közli egyben, hogy Kápolnás-Oláhfaú község, mint tulajdonos, köteles a fürdőépületeket 1903. évig egészen újraépíteni, úgy, hogy ez a fürdő egészen modern alapon lesz szervezve. A szakosztály köszönettel veszi a miniszter intézkedését és a miniszter fölhívására az intézkedések mikénti foganatosítását a maga részéről is figyelemmel fogja kísérni.

Főtávkár jelenti, hogy a fürdők sérelmes adója ügyében felírt intézetett a pénzügyminiszterhez. E tárgyban a válasz fölvilágosítja az egyesületet, hogy miként kell eljárni az adók kérdésében. A szakosztály a választ közli a fürdő tulajdonosokkal.

Főtávkár bemutatja az állandó balneológiai kiállítás tervezetét, melyet *Hankó Vilmos dr. osztálytávkár* állított egybe. E szerint kiállítja a szakosztály Erdély fürdő- és ásványvíz-térképét; az erdélyi ásványvizek összetételének szemléltető összeállítását; a fürdők magasságának grafikus ábrázolását; a nevezetesebb fürdők látóképeinek forgatható album lapokban való bemutatását; több akvarellt; az erdélyi balneológiai irodalmat; 4 oldalú pyramis állványt palaczkokkal. A szakosztály e kiállítás részére helyet kér a Mátyás-házban és a költségekre a földmivelésügyi miniszter segélyéből megszavaz 100 firtot, a költségek többi részének fedezésére a fürdőtulajdonosokat kéri fel.

Tárgyalta még a szakosztály a *szurduki* fürdő ügyét, melynek fekvéséről nem kedvező a szakosztály véleménye; a *büdös-pataki* fürdőről fölvilágosítást kér *Móricz Károly* birtokostól és végül hajlandó erkölcsileg támogatni a *homoródi* víznek naponként korszokban Kolozsvárra szállítását, ha tiszta a töltés és nem esik kifogás alá a kezelés.

Főtávkár javaslatára kimondja a szakosztály, hogy tájékozás végett az összes európai államokra vonatkozólag a konzulátusok útján beszerzi az ásványvíz-kivitelre vonatkozó szabályzatokat és rendeleteket.

Ezzel az ülés véget ért.

ÁSVÁNYVIZÜGY

Ásványvizek szállítása.

— Felterjesztés a kereskedelemügyi miniszterhez. —

Nagyméltóságú Miniszter Úr!

Kegyelmes Urunk!

Köztudomású dolog, hogy mintegy 600,00 firt értékű olyan külföldi ásványvizet hozunk be, a melyekkel szemben a hasonló természetű erdélyrészi ásványvizeknek egész sorát állíthatjuk.

Kitűnő ásványvizeink, melyekben a nemzetgazdaság valóságos kincseket forgat s melyek hivatva volnának, hogy országrészünkre nézve a legbőségesebb anyagi előnyök forrásává legyenek, — kitűnő ásványvizeink csak a legkisebb körben fogyasztatnak. Ehhez képest az ásványvíz-tulajdonosok igazán nehéz viszonyok között élnek; egy része küzd a megélhetéssel, a más része meg épen csaknem összeroskad az élet ádáz harcában.

Nem lesz ismeretlen Nagyméltóságod előtt, hogy újabb időben minálunk is milyen nagy jelentőségre vergődött az ásványvíz-fogyasztás. Hogy a kornak ez az irányzata a mi gazdasági életünknek ezen a mezején eddig oly kevésbé érvényesült, annak részben az óriási verseny az oka. A hazai versenyen kívül reánk zúdult a külföldi vizek versenye is. Küzdelmes existenciájú tulajdonosaink a versenyt nem vehetik fel sem a Budapest közelében fekvő ásványvíz-vállalatokkal, sem a nagy üzleti tőkével, nagy reklámmal és nagy proviziókkal dolgozó külföldiekkel.

A nagy versenyen kívül legsúlyosabban nehezedik az erdélyrészi ásványvíz-vállalatokra az óriási távolság terhe.

Az ásványvizek vasúti szállításának díjtételei kedvezőknek látszanak ugyan, de tényleg csak azokra kedvezők, melyeknek telepei Budapesttől nem fekszenek távolabb 300 kilométernél.

A 5—700 kilométer távolságra eső erdélyrészi ásványvíz-telepek egy liter vizének csak a vasúti szállítása 2¹/₂ krajczár. Egy liter víznek a teleptől a vasúti-állomásig való juttatása is belekerül 1¹/₂—1 krajczárba. Ehhez hozzájárulnak mint tényleges kiadások: egy Siemens-féle literes palaczk 6—7 kr.; dugó, vignetta, kapszula 2 kr. Egy erdélyrészi ásványvíztulajdonosnak — nem tekintve a kezelést, a vasúttól való beszállítás költségeit — minden egyes liter vízben, melyet Budapesten prezentál 12 kr. tényleges kiadása van. Ilyen áron Budapesten már kaphatni egy liter igen jó ásványvizet.

Kegyelmes Urunk! Az erdélyi

részek ásványvíz-forrásaiban rejlő nemzeti vagyonnak minél intenzívebb kiaknázása hazafias kötelesség! Hogy az erdélyrészi ásványvíz-vállalatok csak némileg prosperálhassanak, elengedhetetlen azok elviselehetetlen üzem-költségeinek redukálása, elengedhetetlen elsősorban azok szállítási díjtételének módosítása. Ugy véljük ugyanis, hogy az ásványvizek szállítása más konzum tárgyakkal szemben egészen kivételes tekintetek alá esik.

Az a kiváló gondoskodás, melyben Nagyméltóságod a magyar fürdő- és ásványvízügyet részesíti, felbátorít, hogy Nagyméltóságodat arra kérjük: kegyeskedjék magas intézkedése tárgyává tenni, hogy

1. A fővárostól 300 kilométernél nagyobb távolságban fellazogó ásványvizek vasúti szállítása a m. államvasutak vonalain olyan díjtáblázat szerint számíttassék, mint a 300 kilométer távolságban lévőké; más szóval, hogy akármilyen távol is legyen valamely ásványvíz a fővárostól, szállítása annyiba számítassék, mintha az csak 300 kilométer távolságra volna.

2. Az üres ásványvizes-palaczkok, visszaszállításáért fél annyi díj számítassék, mint a tele üvegekért.

Mi, kik feladatunkhoz híven éber figyelemmel kísérjük ásványvízügyünk fejlődésének minden mozzanatát, ezeket találjuk ásványvizeink érdekében való legsürgősebb teendőinknek.

Kérelmünk méltányos elbírálását Nagyméltóságod kegyes jóindulatába ajánlván, vagyunk

Kolozsvárt, 1898. okt. 26.

Nagyméltóságú Minister ur
hazafias szolgái

Feilitzsch Ártur br., Radnóti Dezső,
társelnök. főtávkár.

Homoródi ásványvíz. Szerencsés ötlet volt a homoródi fürdő igazgatóságától az, hogy Kolozsvár városát mindennap friss ásványvízzel látja el. Az ásványvizet agyag-korszókba töltik a déli órákban. Üvegben nem lehet szállítani, mert a szénsav szétveti az üveg edényt. A korszót parafa dugóval bedugaszolják és d. u. 2 órakor a vasutal elszállítják. Reggel fél 7. órakor már Kolozsvárt van a friss ásványvíz. A 4 literes korszokat 12 kr. adják házhoz szállítva és így egy liter víz 3 kr. kerül.

A bodoki »Matild-forrás« víze a gieshübl víze helyett. Örömmel vettünk hírt arról, hogy a bodoki »Matild-forrás« kitűnő vizét nemcsak Kolozsvárt, de már Budapesten, sőt Bukarestben is széltiben rendelik az orvosok a drágább gieshübl víz helyett.